

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Кафедра світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу

ДО ЗАХИСТУ
завідувач кафедри світової
політики дипломатії та
туристичного бізнесу
доц. Парфіненко А.Ю.

Кваліфікаційна робота магістра

на тему: «ПРОБЛЕМА СЕПАРАТИЗМУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА
МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ В ПІВДЕННІЙ АЗІЇ»

Виконав: студент 2 курсу, групи УКР-61
Спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації, регіональні студії»

Слободенюк Дмитро Віталійович

_____
(Прізвище та ініціали)

Керівник: д.і.н., проф. Лиман С. І.

_____
(Прізвище та ініціали)

Рецензент: д. н. з держ. упр., проф. Солових В. П.

_____
(Прізвище та ініціали)

Підсумкова оцінка:

за національною оцінкою _____

кількість балів: _____

Голова Екзаменаційної комісії:

Велієв Фаріз Тейюб огли

(підпис)

(Прізвище та ініціали)

Харків – 2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ННІ Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу

Кафедра світової політики дипломатії та туристичного бізнесу

Напрямок підготовки _____

Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

ДО ЗАХИСТУ
завідувач кафедри світової
політики дипломатії та
туристичного бізнесу
доц. Парфіненко А.Ю.

«_____» _____ 2025 року

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА (ПРОЕКТ)

Слободенюк Дмитро Віталійович

(прізвище, ім'я, по батькові студента)

Тема роботи Проблема сепаратизму та його вплив на міжнародні відносини в Південній Азії

Керівник роботи _____ Лиман Сергій Іванович д. і. н., проф.

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по університету від 15.09.2025 № 4001-5/3239

2. Строк подання студентом роботи 26.11.2025 р.

3.Перелік питань, які потрібно розробити

дослідити сепаратизм як об'єкт міжнародних відносин; визначити понятійно-категоріальний апарат дослідження; провести аналіз соціально-політичного та економічного профілю найбільших країн Південної Азії; дослідити історичні особливості розвитку сепаратизму в Південній Азії; проаналізувати сучасний стан сепаратизму та його вплив на регіон; дослідити проблеми та перспективи розвитку становища сепаратизму в Південній Азії; проаналізувати перспективи розвитку сепаратизму в короткостроковій та середньостроковій перспективі; дослідити основні можливості протидії сепаратизму в Південній Азії.

4.План роботи

№ з/п	Назви етапів роботи
1	Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ І ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ СЕПАРАТИСТСЬКИХ ТЕНДЕНЦІЙ В ПІВДЕННІЙ АЗІЇ
2	Розділ 2. ОСОБЛИВОСТІ СЕПАРАТИЗМУ В ПІВДЕННІЙ АЗІЇ
3	Розділ 3. АНАЛІЗ ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ СЕПАРАТИЗМУ В ПІВДЕННІЙ АЗІЇ

5. Дата видачі завдання 01.09.2025 р.

Студент

_____

підпис

Д.В. Слободенюк

ініціали, прізвище

Керівник роботи

_____

підпис

С.І. Лиман

ініціали, прізвище

АНОТАЦІЯ

Слободенюк Д. В. Проблема сепаратизму та його вплив на міжнародні відносини в Південній Азії. Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2025. Кількість сторінок с. 84

У роботі було розглянуто ключові аспекти сепаратизму в Південній Азії та його вплив на регіональну і глобальну міжнародну політику. Проаналізовано соціально-політичні та економічні профілі країн Південної Азії. Досліджено причини виникнення сепаратистських рухів, історичний розвиток сепаратизму в регіоні та його вплив на внутрішньорегіональні відносини. Окремо розглянуто сучасний стан сепаратизму та його актуальні наслідки для Південної Азії. Комплексно проаналізовано вплив економічних, політичних, соціальних, культурних і зовнішніх чинників на формування та розвиток сепаратизму. Висвітлено роль сепаратистських рухів у внутрішній і зовнішній політиці держав регіону, а також їх значення як одного з ключових факторів динаміки позарегіональних відносин. Було запропоновано можливі сценарії подальшого розвитку сепаратизму в Південній Азії та оцінено їх потенційний вплив на міжнародну політику регіону. Також проаналізовано інструменти протидії сепаратизму — силові, політичні, дипломатичні, економічні та соціально-культурні — та оцінено їх ефективність і доцільність застосування в сучасних умовах.

Ключові слова: Індія, Пакистан, Бангладеш, Шрі Ланка, Китай, Південна Азія, СААРС, регіональний конфлікт, тероризм, сепаратизм, іслам, хіндутва, націоналізм, економічний розвиток, сецесія

Slobodeniuk D. V. The Problem of Separatism and its Impact on International Relations in South Asia. Kharkiv: KhNU named after V.N. Karazina, 2024. Number of pages p. 84

The paper examines the key aspects of separatism in South Asia and its impact on both regional and global international politics. It analyzes the socio-political and economic profiles of South Asian countries. The research investigates the causes of separatist movements, the historical development of separatism in the region, and its influence on intra-regional relations. Particular attention is given to the current state of separatism and its contemporary consequences for South Asia. A comprehensive analysis is conducted of the influence of economic, political, social, cultural, and external factors on the emergence and evolution of separatism. The role of separatist movements in the domestic and foreign policies of regional states is highlighted, along with their significance as one of the key drivers in the dynamics of extra-regional relations. Possible scenarios for the further development of separatism in South Asia are proposed, and their potential impact on the international politics of the region is assessed. Additionally, various instruments for countering separatism — including military, political, diplomatic, economic, and socio-cultural measures — are analyzed, with an evaluation of their effectiveness and feasibility under present-day conditions.

Keywords: India, Pakistan, Bangladesh, Sri Lanka, China, South Asia, SAARC, regional conflict, terrorism, separatism, Islam, Hindutva, nationalism, economic development, secessio.

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ 1. Теоретико-методологічні основи і джерельна база дослідження сепаратистських тенденцій в Південній Азії	6
1.1. Сепаратизм як об'єкт міжнародно-політичних досліджень	6
1.2. Понятійно-категоріальний апарат дослідження	9
1.3. Соціально-політичний та економічний профіль країн Південної Азії	13
Розділ 2. Особливості сепаратизму в Південній Азії	27
2.1. Історія розвитку сепаратизму в Південній Азії	27
2.2. Сучасний стан сепаратизму в Південній Азії	37
2.3. Основні проблеми розвитку сепаратизму в Південній Азії	43
Розділ 3. Аналіз перспектив розвитку сепаратизму в Південній Азії	50
3.1. Перспективи розвитку сепаратизму в Південній Азії	50
3.2. Можливості протистояння сепаратизму в країнах Південної Азії	62
Висновки	70
Список використаних джерел	73
Додатки	86

ВСТУП

Актуальність дослідження. Південно-азійський регіон є одним з найактивніших в плані розвитку політичних та економічних процесів. Сепаратистські тенденції в Південній Азії є важливою темою дослідження, враховуючи складну етнічну, релігійну та політичну ситуацію в регіоні. Південна Азія, характеризується високим рівнем соціокультурної різноманітності, що часто стає причиною внутрішніх конфліктів. Проблеми сепаратизму тут мають глибокі історичні корені, посилені колоніальним минулим, нерівномірним економічним розвитком, міжетнічними напруженнями та релігійними розбіжностями.

На сучасному етапі глобалізації сепаратистські рухи впливають не лише на стабільність окремих країн, але й на геополітичну ситуацію в усьому світі. В цьому контексті Південна Азія є найбільш яскравим прикладом. Оскільки країни які входять до регіону є багатонаціональними та мультикультурними, в них утворюється підґрунття для сепаратистських рухів які підживлюються давніми невирішеними суперечками з постколоніальних часів.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що сепаратистські рухи в Південній Азії можуть впливати на економічну безпеку, регіональну співпрацю, а також глобальні процеси, пов'язані з протидією тероризму та забезпеченням прав людини та політичну стабільність. У цьому контексті вивчення даної теми є необхідним для формування всебічного розуміння сучасних викликів і перспектив у регіоні, а також розробки відповідних рекомендацій для урядів і міжнародної спільноти.

Характеристика ступеня вивченості проблеми. Проблема має широке охоплення у зарубіжній літературі. Аналіз причин виникнення та розвитку сепаратизму в країнах Південної Азії був викладений в працях таких дослідників як Ахсана І. [29] Батта А. [43], Чіми Д. [46], Хана Г. [65] Лавотті М. [68]. Питання ролі позарегіональних акторів та зовнішньополітичного чинника в діяльності або протистоянні сепаратизму була викладена в працях Білала А. [39] Хана К. [28], Хака М. [59], Мальті А. [69], Моріс Л. [72].

Аналізу проблем розвитку сепаратизму в регіоні в своїх дослідженнях торкалися такі дослідники як Ахтар І. [30], Хасанін С. [60], Олапалі Д. [92], Панд'я П [77]. Що стосується вітчизняної літератури, то тема сепаратизму в Південній Азії досліджена в значно меншій мірі. Про окремі аспекти даної теми писали Філь Ю. [27], Борділовська О. [16, 17], Курченко А. [21]. Загалом, дана тема потребує подальшого вивчення, зокрема в рамках швидкоплинного розвитку світової політики, еволюції системи міжнародних відносин та зміни становища на світовій арені.

Об'єктом дослідження є проблема сепаратизму у Південній Азії.

Предметом дослідження є вплив сепаратизму на міжнародні відносини в Південній Азії.

Мета дослідження – визначити поточний стан та комплексні особливості сепаратизму в Південній Азії.

У процесі дослідження розв'язувались наступні завдання:

1. Дослідити сепаратизм як об'єкт міжнародних відносин.;
2. Визначити понятійно-категоріальний апарат дослідження;
3. Провести аналіз соціально-політичного та економічного профілю найбільших країн Південної Азії;
4. Дослідити історичні особливості розвитку сепаратизму в Південній Азії;
5. Проаналізувати сучасний стан сепаратизму в та його вплив на Південну Азію;
6. Дослідити проблеми та перспективи розвитку становища сепаратизму в Південній Азії;
7. Проаналізувати перспективи розвитку сепаратизму в Південній Азії в короткостроковій та середньостроковій перспективі
8. Дослідити основні можливості протистояння сепаратизму в Південній Азії

Методологія дослідження. В дослідженні теми були використані різні методи відповідно до мети аналізу. Для дослідження історії розвитку

сепаратизму в регіоні був використаний історичний метод та міжнародно-правовий метод. Для визначення стану сепаратизму в регіоні на сьогодні були використані, івент-аналіз, контент-аналіз, статистичний метод, метод аналізу, синтезу та порівняння. Для дослідження соціально економічно профілю держав був використаний соціологічний та економічний аналіз. Для аналізу подальшого розвитку сепаратизму та можливостей протистояння йому, було використано, контент-аналіз, івент-аналіз, побудова сценаріїв та статистичний метод.

Специфіка джерельної бази. Для аналізу теми була використані різноманітні джерела. Так найбільш корисними роботами виявились дослідження Борділовської О. [16, 17], Філя Ю. [26], Хана К. [28], Павковича А. [83], Ахтара Н. [30], Алі І. [31], Барбори С. [35], Бельмекі Б. [37], Білала А. [39], Чіма Д. [46], Девотта Н. [52], Іслама С. [63], Хан Г. [65], Міллер М. [70], Нораджі Х. [75], Обероя С. [76], Сакіба Н. [86], Сенананаяке Д. [90] Верми А. [94].

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження були представлені на науковій конференції: Всеукраїнська науково-практична конференція «Стратегічні пріоритети європейської та світової політики: дипломатія, економіка, туризм» (Харків 2025). Сформульовані положення дослідження були опубліковані автором в наукових тезах «Вплив російсько-української війни на економіку країн Південної Азії» [25].

Спрямованість роботи: Робота має описовий характер та направлена на аналіз становища сепаратизму в Південній Азії та його характерні аспекти.

Територіальні та хронологічні рамки: територіальними рамками роботи є регіон Південної Азії, хронологічними рамками є середина 1940-х-XXI ст..

Структура роботи: робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків; містить 85 сторінки тексту, 2 рисунків, 3 таблиць, 1 додатку. Список джерел включає 111 найменувань

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ І ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ СЕПАРАТИСТСЬКИХ ТЕНДЕНЦІЙ В ПІДЕННІЙ АЗІЇ

1.1 Сепаратизм як об'єкт міжнародно-політичних досліджень

Сепаратизм є ключовим феноменом у міжнародній політиці, що привертає увагу дослідників, дипломатів та аналітиків. Загалом вивчення різних аспектів, форм та загальної природи сепаратизму, по ходу розвитку цивілізації стало необхідним для розуміння загального спектру міжнародних відносин. Саме тому це явище є предметом для дослідження широкого кола експертів з різних галузей.

Один з найбільш вагомих внесків в дослідження сепаратизму зробив В. Коннор. Його першою визначною роботою на тему самовизначення націй стала стаття 1978 року «Політика етнонаціоналізму». В ній автор надає розгорнутий аналіз самовизначення як вибухової політичної ідеї, що закладена у самому серці націоналізму. Основною ідеєю дослідження є невідповідність тогочасних держав ідеї національного самовизначення, бо майже всі вони складається з кількох етнічних груп. В дослідженні він проводив зв'язок із суспільним розвитком та рівнем зростання самосвідомості та наголошував на неминучому опорі з боку держави, через її неприязнь до сецесії. В кінці він наголошував на тому, що національне самовизначення та прагнення до розширених прав з боку етнічних груп буде актуальним для міжнародних відносин і в майбутньому [48].

Інше проривне дослідження у напрямку етнонаціоналізму та сепаратизму це стаття Д. Горовіца "Патерни етнічного сепаратизму", опублікована у 1981 році. Стаття є ґрунтовним аналізом етнічного сепаратизму як глобального явища. Автор досліджує, чому деякі етнічні групи прагнуть до відокремлення та які фактори сприяють цьому процесу. Аналіз факторів, до яких автор відносить історичні образи, економічну нерівність та дискримінацію, є ключовим у статті. Важливість аналізу

факторів пов'язана з тим, що на думку дослідника, посилення тиску на сепаратистські рухи, хоч і є спробою держави стабілізувати ситуацію, часто загострює конфлікт, через що існує ризик виведення ситуації на міжнародну арену. Стаття підкреслює, що етнічний сепаратизм є складним і багатогранним явищем, яке виникає внаслідок поєднання історичних, соціальних, економічних та політичних факторів [62].

Іншим важливим внеском в дослідженні сепаратизму є робота Д. Фокса "В ім'я Бога та нації: взаємопов'язаний вплив сепаратизму та релігії на міжетнічний конфлікт". В ній він зосередився на аналізі взаємозв'язку між релігією, сепаратизмом та етнічними конфліктами. Він зазначає, що хоча релігія та сепаратизм часто розглядаються окремо як фактори насильства, їхній спільний вплив досліджений недостатньо. Фокс наголошує, що сепаратизм часто сприймається державами як загроза територіальній цілісності, що призводить до насильницьких відповідей, тоді як релігійні відмінності не завжди стають причиною збройних конфліктів, але можуть їх підсилювати. Дослідження показує, що сепаратизм є одним із головним каталізатором насильницьких конфліктів, а релігія впливає на їхню інтенсивність. У підсумку його дослідження показує, релігія може значно посилювати насильство в умовах сепаратизму [52].

Г. Хейл в книзі «Основи етнічної політики: сепаратизм держав і націй у Євразії та світі» досліджує особливості національного сепаратизму загалом і в Євразії зокрема. В роботі він визначає національний сепаратизм як форму націоналізму, спрямовану на досягнення відповідності між межами нації та її управлінською одиницею. Він пропонує реляційну теорію, яка базується на двох тезах: етнічність є когнітивним механізмом зменшення невизначеності, що впливає на стратегії, але не мотивує дії, а етнічна політика виражає інтереси, такі як прагнення максимізувати життєві шанси — багатство, безпеку, владу, статус і самоповагу. Сепаратизм аналізується як проблема колективної дії, де етнічні відмінності посилюють сприйняття ризиків і невизначеності в рамках союзу чи держави. Хейл зосереджується на

формальній моделі сепаратизму, яка пояснює вибір етнічних регіонів на користь сецесії чи союзу [58].

В контексті дослідження сучасного сепаратизму в Південній Азії вагомим внеском стала книга Ф. Робінсона «Сепаратизм серед індійських мусульман. Політика мусульман Сполучених провінцій, 1860-1923 рр.». В ній автор проводить аналіз сепаратистських тенденцій протягом періоду зародження руху за незалежність Індії. Робінсон досліджує процес формування перших ідей мусульманського сепаратизму, що в подальшому призвело до створення окремих політичних сил. Автор стверджує, що протистояння між мусульманами й індуїстами, є результатом взаємодії трьох сил: британської адміністрації, інтересів мусульманської еліти та політичних потреб Індійського національного конгресу. Кожна з груп підштовхувала мусульман до колективної ідентичності, окремих виборчих округів та гарантій представництва. Це дослідження є наглядною демонстрацією процесу формування не тільки сепаратистських рухів але і політичної ідентичності [85].

В роботі Д. Міллера «Сецесія та принцип національності» він досліджує за якими правами спільноти можуть відокремлюватись в окремий суб'єкт. Міллер обґрунтовує, що принцип національності ґрунтується на спільності культури, мови й історії як умовах для реалізації політичної автономії та забезпечення колективного почуття добробуту в межах держави. Він зосереджується на визначенні норм за якими можна оцінити чи має та чи інша політична одиниця передумова та право на від'єднання. Також приділяє увагу проблемі балансу між правом територій та народів на самовизначення та міжнародною стабільністю яка на його думку може порушитись через надмірне фрагментацію. В цьому контексті він досліджує припустимі моделі співіснування цих процесів які могли би запобігти дестабілізацію світового порядку [82].

Стаття Д. Брауна «Від периферійних спільнот до етнічних націй: сепаратизм у Південно-Східній Азії». Стаття є масштабним дослідження

природи етнічного сепаратизму в Південно-Східній Азії. Автор зосереджується на вивченні основних причин сепаратизму в окремих країнах регіону таких, Філіппіни та Таїланд. Він аналізує як посилена асиміляція та тиск на окремі групи населення може загострити опір до держави. На думку автора сепаратистські рухи — це реакція на ідейне протистояння, в якому держава нав'язує моноетнічний націоналізм, а меншини відповідають етнічним націоналізмом. Стаття зосереджується на тому, що сепаратистські рухи є симптомами глибокого протиріччя між державною уніфікацією та етнічною самобутністю [40].

Отже, покладаючись на аналіз сепаратизму, який присутній в академічному полі, можна стверджувати що, це явище на сьогодні є одним із ключових в розумінні процесів внутрішньої та зовнішньої політики. Тематика досліджень які стосуються сецесійних рухів та самовизначення окремих груп населення, пов'язана з причинами цих явищ. Однак основна увага приділяється аналізу реакції держави на подібні явища та пошуку шляхів вирішення проблем взаємодії центру з меншинами, які відчують його тиск.

1.2 Понятійно-категоріальний апарат дослідження

Аналізуючи сепаратизм і його роль у політиці, слід враховувати всі чинники, що формують його кон'юнктуру. Це багаторівневе явище, невід'ємне від політичного життя країн з неоднорідним суспільством. Південна Азія є показовим прикладом: більшість країн регіону мають неоднорідне населення, складну соціальну ієрархію та непросту історію внутрішніх взаємовідносин. Понятійно-категоріальний апарат дозволить сформулювати чітке усвідомлення основних термінів, які розглядаються в контексті дослідження теми.

Ключовим аспектом цього дослідження є формування чіткої характеристики, яка могла б описати саме явище сепаратизму. Часто під сепаратизмом (від лат. *separatus* — відокремлення) мають на увазі політичну концепцію, за якою група, визначена спільними етнічними, расовими,

мовними, географічними або релігійними характеристиками, прагне здобути незалежність від більшої владної структури. Це поняття є більш всеохоплюючим, проте не єдино вірним [26, с.128]. Важливо не лише визначити поняття сепаратизму, а й виокремити його типи, адже ключова дискусія довкола цього явища стосується його співвідношення з терміном «сецесія». Окремі дослідники у своїх роботах можуть називати одне і те саме явище сепаратизмом та сецесією, хоча це не завжди є доречним. Дискурс навколо цих понять має коріння ще з часів Холодної війни та паралельно триваючої деколонізації. До ХХ ст. сепаратизм асоціювався із соціально-релігійними явищами та протиставлявся церковному абсолютизму в Європі. Із формуванням націй та послабленням впливу церкви на політичне життя термін почали вживати щодо прагнення окремих груп створити власну державу. Наприкінці 90-х рамки дослідники почали приділяти більше уваги до вивчення аспектів та причин виникнення сепаратизму, що дозволило їм прийти до висновку, що роль і складність етнополітичних процесів в поліетнічних державах вимагає розширення термінології пов'язаної з сепаратизмом [23, с. 79]. Тому на сьогодні поняття сепаратизм є більш широким та включає відокремлення від центру в різному ступені із різним кінцевим результатом, від автономії до повної незалежності.

Сецеонізм здебільшого визначається як «...політична програма, що ґрунтується на вимозі формального виходу обмеженої території зі складу міжнародно визнаної держави з метою створення на цій території нової держави, яка, як очікується, отримає формальне визнання з боку інших держав». Це визначення А. Павковича, вписується у більш об'ємне трактування сепаратизму згідно з яким сецесія є вимогою сепаратистського руху від'єднатися від державного утворення з метою створення власного [82]. Як зазначає В. Дівак, рухи за відокремлення (сецесію) і сепаратистські рухи можуть легко переходити одне в одне на різних етапах своєї еволюції, а їх лідери можуть змінювати цілі, свідомо або несвідомо маніпулюючи змістом цих понять» [19]. Існує також погляд на сецесію як невід'ємну частину

автономістських рухів. Він є протилежним до того що було зазначено вище оскільки воно передбачає злиття поняття сепаратизму та сецесіонізму. Так наприклад, на думку А. Батта, вимоги створення автономії з боку регіону на рівні формування своїх власних збройних сил або поліції, несуть потенційний ризик відділення його від держави [43, с. 3]. Згідно цього погляду автономія є лише кроком до сецесії, що робить сецесіонізм та сепаратизм синонімами.

Окрім сецесії, як інший вид сепаратизму, також варто дослідити іредентизм. Іредентизм (італ. *irredentismo*, від *irredento* — незвільнений) на початку означав території підконтрольні Австро-Угорщині, на яких проживала італійська більшість. На визначення іредентизму існує два погляди які відрізняються лише в його суб'єкті. Перше визначення описує іредентизм як територіальні претензії, засновані на національній, етнічній або історичній основі. Згідно з цього пояснення іредентизм є прагненням держави встановити або відновити контроль над територією де проживає значна кількість представників національної більшості цієї країни. Існує також схоже визначення яке описує іредентизм як спробу встановити контроль над територією однією державою з боку іншої [32]. Проте він є занадто нечітким оскільки виключає культурну та етнічну спільність яка є основою цього явища. Також, іредентизмом можна вважати і прагнення населення території однієї держави увійти в склад іншої зі спільною культурою та етносом. Обидва визначення ґрунтуються на прагненні суб'єктів об'єднатися в одну державу на основі спільної культури або етносу.

Іншою формою сепаратизму можна вважати автономію. Її можна описати як статус певної території, регіону чи спільноти в межах держави, що передбачає надання їм певних прав на самоуправління. В контексті сепаратизму автономію також варто розглядати як певного роду компроміс між державним центром та регіоном, у якому визнається специфіка населення (етнічна, культурна, релігійна чи історична) та забезпечується збереження його ідентичності в рамках єдиної держави. Хоч це визначення не є найпоширенішим, воно найкраще відображає роль особливостей регіону чи

групи населення у формуванні автономії. Це визначення формує розуміння автономії як прагнення групи населення зберегти ідентичність без відокремлення [22]. Так, сепарація відбувається не від центральної влади як такої, а від політики централізму та спроб (фактичних або потенційних) нав'язати економічні, культурні або політичні інтереси без урахування думки населення.

Самовизначення певної групи населення є основою та джерелом будь-якого сепаратистського руху на усіх його рівнях. Вважається, що концепція в сучасному її розумінні почала формуватися в XVIII ст. з початком проголошення декларації незалежності США, яке визначено, що влада в новій країні походить від народу [42]. У подальшому концепція розвивалася паралельно із розвитком нових політичних ідей. З цього виходить, що самовизначення – процес, за допомогою якого група людей, зазвичай маючи певний ступінь національної свідомості, формує власну державу та обирає свій уряд. У свою чергу згідно з міжнародним правом, самовизначення розглядається як принцип, який гарантує народам можливість самостійно вирішувати питання політичної організації, економічного розвитку та культурної самобутності.

Сучасне трактування терміну «націоналізм» почало формуватися у XVI столітті, а як політична ідея націоналізм утвердився у XIX столітті. К. Гейз розглядав націоналізм як «...об'єктивно зумовлений процес перетворення етнічних, культурних спільнот на політичні, державні». Г. Кон бачив його як «...форму свідомості, що охоплює переважну більшість представників певного народу і має тенденцію охопити собою весь народ». Інші визначні дослідники цієї теми, Е. Гелнер та Е. Сміт, намагалися подолати традиційну поляризацію цих підходів та запропонувати нові інтерпретації. Гелнер описував націоналізм як «...теорію політичної легітимності, згідно з якою етнічні межі не мають перетинатися політичними кордонами та, зокрема, етнічні кордони в межах певної держави не повинні відокремлювати правителів від решти» [18]. Ентоні Сміт розглядав націоналізм як

«...ідеологію, яка ставить у центр своїх інтересів націю і прагне сприяти її розквіту», а також як «...ідеологічний рух за здобуття й збереження автономії, єдності та ідентичності населення, представники якого вважають, що становлять реальну або потенційну "націю"» [24]. Прикладом сучасного трактування поняття є версія М. Хехтера, згідно з якою націоналізм – це «...колективні дії, спрямовані на узгодження кордонів нації з межами її одиниці управління» [61, с. 7]. При аналізі південноазійських сепаратистських рухів слід особливо враховувати релігійний націоналізм як специфічну форму націоналізму. У політичній науці цей термін вважається доволі проблематичним через нечіткість його змісту та внутрішні суперечності. Дослідник К. Хейз, зокрема, розглядав націоналізм як своєрідну релігійну течію або як феномен, що перебуває у тісному зв'язку з певними релігійними віруваннями, догмами, ідеологіями чи приналежністю [58].

Отже, понятійно-категоріальний апарат є важливою складовою дослідження сепаратизму, зокрема і в країнах Південної Азії. Завдяки формуванню термінологічної бази, аналіз цього питання стає більш структурованим та має обґрунтовану теоретичну основу.

1.3 Соціально-політичний та економічний профіль країн Південної Азії

При аналізі сучасної міжнародної політики помітна тенденція зростання впливу країн Глобального Півдня. Серед них ключовими є країни Південної Азії. Вони мають доволі високий потенціал розвитку, а деякі з них можуть претендувати на місце глобального та регіонального гравців відповідно. Окрім економічного та політичного потенціалу, держави мають різноманітне населення, багату культуру з тисячолітньою історією розвитку.

Розвинені стародавні цивілізації почали з'являтися ще з 23 ст. до н.е., коли на річці Інд виникла Хараппська цивілізація з високим рівнем розвитку землеробства та торгівлі. Її занепад збігся з приходом індоарійських племен із

Центральної Азії (2000–1500 рр. до н.е.), які принесли Ведичну культуру, релігійні традиції, що стали основою для культур Шрі-Ланки, Індії та Пакистану. Тоді ж у дельті Гангу-Брахмапутри формувалися ранні землеробські спільноти. До Середньовіччя території регіону контролювали численні королівства різних династій, найбільшими з яких були Імперія Маур'їв та Гуптів. Імперія Великих Моголів (XVI–XVIII ст.) об'єднала території Індії, Пакистану та Бангладешу, сприяючи культурному обміну, торгівлі та урбанізації. Водночас на Шрі-Ланці сингальські королівства Полоннарува і Канди розвивались окремо від континенту [90]. Зміни в регіон були принесені із приходом європейських колоністів в XVI. До середини XIX ст. Британська адміністрація замінила приватні компанії та встановила контроль над субконтинентом, створивши єдину адміністративну структуру Британської Індії [91]. Цей період супроводжувався економічною експлуатацією і, водночас, інфраструктурним розвитком. Британська Індія проіснувала до 1947 року. Шрі-Ланка отримала незалежність у 1948 році як Цейлон, змінивши назву на Республіку Шрі-Ланка в 1972 році. У 1971 році Східний Пакистан відділився після війни за незалежність, утворивши Бангладеш.

Індія є центральною державою в регіоні Південної Азії, що впливає на її геополітичне становище, як регіонального лідера. Площа країни становить 3 287 590 км² (7-ма у світі). Вона межує з Пакистаном на заході Китаєм, Непалом, Бутаном на півночі та Бангладеш і М'янмою на сході, а також омивається Аравійським морем і Бенгальською затокою. Столицею є місто Нью-Делі. Клімат різноманітний: від субекваторіального та тропічного до високогірного в Гімалаях, що зумовлює багату флору й фауну. Посівні площі охоплюють близько 155 млн га (52% території). Країна має значні запаси вугілля, нафти, газу, бокситів, золота, хромітів, чорних металів і перспективні ресурси торію. [97]. Пакистан розташований на півдні Євразії, межує з Індією на заході, Іраном та Афганістаном на сході, має кордон із Китаєм через спірну територію Кашміру, а з півдня виходить до Аравійського моря. Його площа

становить 881 913 км² (33-тя у світі). Пакистан транзитною державою яка зв'язує Південну Азію з Центральною та Західною, а його порти є ключовими торгівельними точками для КНР. Столицею є місто Ісламабад. Клімат переважно помірний, ландшафт різноманітний: на півночі високогір'я, на півдні посушливі степи, на сході гори, на заході — тропічні ліси. Посівні землі займають 22,9 млн га (26% території). Країна має середні поклади газу (35% потреб) та нафти (15%), значні запаси вугілля, а також гіпсу, вапняку, хромітів, залізної руди, солі, срібла та золота [98]. Бангладеш розташований у Південній Азії, у дельті річок Ганг, Брахмапутра та Мегхна. Загальна площа країни становить приблизно 147 570 км², межує з Індією на заході, сході та півночі та з М'янмою на південному сході та має вихід до Бенгальської затоки на півдні. Вихід Бенгальської затоки надає доступ до важливих торгівельних шляхів зі Східної Азії. Столицею є місто Дакка. Територія країни переважно рівнинна, окрім південно-східних Читтагнзських пагорбів. Клімат Бангладешу є тропічним мусонним. 70% (14 млн га) території країни придатна для посіву. Країна має незначні поклади газу які покривають лише внутрішнє споживання. [96]. Шрі Ланка це острівна держава, розташована в Індійському Океані на Південь від Індії відокремлена Полкською протокою. Її загальна площа становить приблизно 65 610 км². Столицею є місто Шрі-Джаяварденепура-Котте (Котте). Територія включає центральні високогір'я, прибережні рівнини та тропічні ліси, а клімат є тропічним. Шрі-Ланка займає стратегічне положення в Індійському океані, поблизу ключових морських шляхів, що з'єднують Європу, Близький Схід і Східну Азію. Посівна площа країни складає 2 млн га. Шрі-ланка не має великих покладів корисних копалин, газу чи нафти. [99].

Усі 4 країни є демократичними республіками, різного типу. Республіка Індія та Ісламська Республіка Пакистан за територіально-адміністративним устроєм є федеративні. Натомість Народна Республіка Бангладеш та Демократична Соціалістична Республіка Шрі Ланка є унітарними республіками. Індія складається з 29 штатів та 8 союзних територій, які

поділяються на дивізії, райони, підрозділи, підрайони (тесхілі та блоки) та сільське та міське урядування [13]. Пакистан складається з 3 територій та 4 провінцій які поділяються на округи, райони, тесхіли та союзні ради [6]. Адміністративно-територіальний устрій Бангладеш включає в себе 8 дивізій, які поділяються на 64 округи, підокруги (упазіли), союзи та села [15]. Шрі Ланка складається з 9 провінцій, поділених на 25 округів, далі на підокруги та Грама Ніладхарі (громади) [14]. Для всіх країн характерний класичний поділ влади на виконавчу, законодавчу та судову. Спільною характеристикою виконавчої влади в країнах є великий за кількістю міністерств та агенцій, уряд (Індія – 123, Пакистан – 43, Бангладеш – 47, Шрі Ланка – 68). В Індії, Пакистані та Бангладеш головою виконавчої влади є прем'єр міністрами, якими на даний момент є Н. Моді, Ш. Шариф, та М. Юнус відповідно. В Шрі Ланці виконавча влада зосереджена в руках Президента (нині, Р. Вікрмесінгхе). Законодавчі органи в країнах представлені парламентами, а саме двопалатними в Індії та Пакистані, та однопалатними в Бангладеш та Шрі Ланці. В Індії Лок Сабха (нижня палата) має 552 місця, обираються за мажоритарною системою, тоді як Раджа Сабха (верхня палата) має 250 членів, які обираються законодавчими органами штатів і територіями, 12 з яких призначаються президентом. Будь-який закон має проходити через обидві палати для затвердження. В обох палатах існує два основних альянси – NDA та INDIA. Найбільшою партією в альянсі INDIA є ІНК, тоді як в NDA БДП чинного прем'єр-міністра Н. Моді. Загалом політична система в Індії, хоч і вважається демократичною, має деякі недоліки [97]. В Пакистані Сенат (верхня Палата) обирається на рівні регіональних рад та асамблей і складається зі 100 депутатів. Національна асамблея (нижня палата) обирається за змішаною мажоритарною системою і складається зі 336 депутатів. Трьома найбільшими урядовими партіями є Пакистанська мусульманська Ліга-Н – партія чинного прем'єр-міністра Ш. Шаріфа, Рух Мутахідда Каумі та Народна Партія Пакистану. До опозиційних відносяться партії Рада Іттехаду, Джамаат-і-Ісламі, а також незалежні кандидати які від

партії Техрік-е-Інсаф, яку відсторонили від крайніх виборів. Політичний режим в Пакистані часто характеризується як авторитарний, зі незначними ознаками перехідної демократії. Такі тенденції завжди були характерні для держави через її політичну нестабільність, а також значний вплив військових на країну, які фактично мають вирішальний голос в Пакистані [98]. Парламент Шрі Ланки складається з 225 депутатів, з яких 196 обираються на прямих виборах, а 29 розподіляються пропорційно між партіями. На сьогодні правлячою партією є Національна сила народу. Опозиційні сили представлені Іланкай Таміл Арасу Каччі, та Самагі Джана Бала Вегає та регіональні партії тамільської меншини. Політичний режим у Шрі-Ланці вважається демократичним, однак останні десятиліття відзначалися кризами, авторитарними тенденціями та корупцією. Хоча чинний президент у передвиборчій кампанії обіцяв обмежити свої повноваження, політична система досі потребує реформ в цьому напрямку [99]. Національна асамблеєю Бангладеш (Джатія Сангсад), складається з 350 депутатів, з яких 300 обираються на загальних виборах, а 50 місць зарезервовано для жінок і розподіляються пропорційно між партіями. До повалення уряду Ш. Хасіні основною правлячою політичною силою була партія Авами Ліг, яка формує уряд. Після повалення уряду Ш. Хасіні парламент був розпущений, а вибори призначені на 2026. Бангладеш має авторитарний режим із формальними демократичними інститутами, де вибори супроводжуються звинуваченнями у фальсифікаціях та тиску на опозицію [96].

Регіон Південної Азії вважається доволі перспективним з економічної точки зору, хоча для більшості країн характерне недофінансування важливих галузей та слабе залучення інновацій. Серед 4 країн Індія має найбільшу економіку. Її найбільші промислові вузли зосереджені у районах Мумбаї, Ченнаї, Колкати, Бангалору та Делі. Ці міста є ІТ центрами країни, де зосереджено велика кількість компаній які займаються інноваціями в різних галузях. Регіони півночі та сходу країни, залишаються аграрно-орієнтованими [97]. Згідно з макроекономічних показників Пакистан

варто віднести до числа держав, що розвиваються, із середнім рівнем доходів. Економіка Пакистану демонструє певні темпи зростання, водночас стикаючись з викликами у вигляді зовнішньої заборгованості, енергетичного дефіциту та політичної нестабільності. Більшість господарських вузлів сконцентровані біля річки Інд в штаті Пенджаб, де знаходяться фінансові, промислові та сільськогосподарські центри. Інші провінції є периферією, через слабкий економічний розвиток. Економіка Бангладеш за останні десятиліття демонструє одні з найвищих темпів зростання у Південній Азії. Проте країна досі належить до групи держав із середнім рівнем доходів [110]. Основні господарські вузли зосереджені у столиці Дакка, Читтагонг та Кхулна, де розташовані провідні промислові підприємства, порти та найбільш розвинена сфера послуг. Периферійні райони залишаються аграрно орієнтованими. Шрі Ланка за останні роки країна пережила серйозну фінансову кризу, пов'язану з дефіцитом валютних резервів, високою інфляцією та значним зовнішнім боргом, На сьогодні вона показує тенденції повільного відновлення від потрясінь. Основні господарські вузли зосереджені у столиці Коломбо, а також у містах Канді та Галле. Периферійні райони острова, зокрема північ країни, мають аграрну спеціалізацію, де провідну роль відіграє вирощування чаю, кокосів, каучуку та рису. Пріоритетними галузями виступають текстильна та харчова промисловість та аграрний сектор [97].

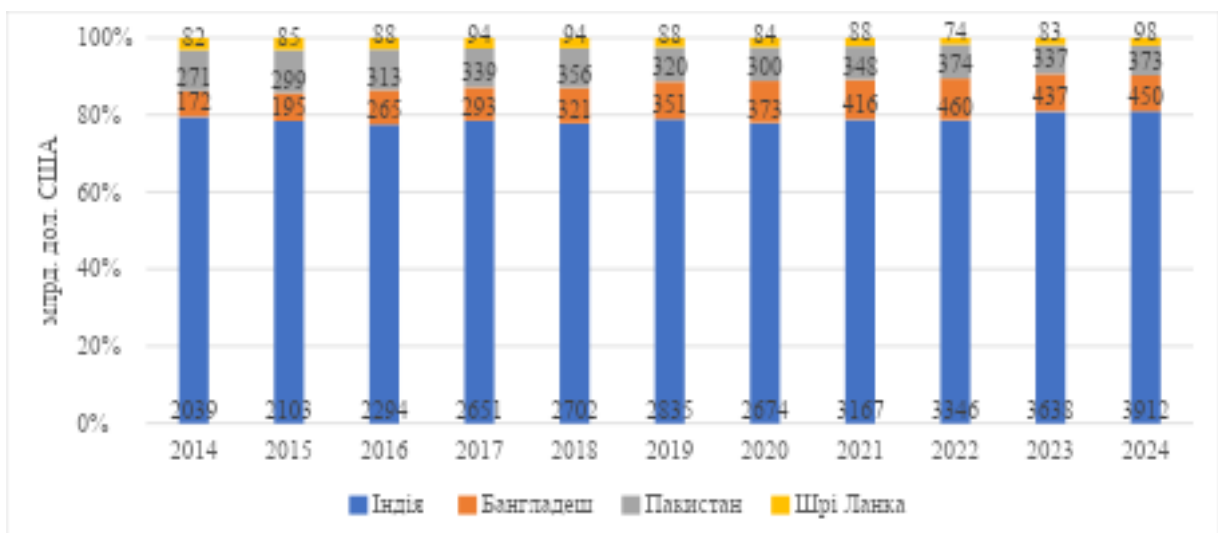

Рис. 1.1 Динаміка обсягу ВВП Індії, Пакистану, Бангладеш та Шрі Ланки

Розроблено автором за матеріалами: [101]

В усіх 4 країнах уряд високо залучений в економічне управління. На сьогодні рівень державного сектору лишається високим, а судова система часто зловживає повноваженням репресуючи бізнес. Також в країни мають подібну за напрямком та цілями соціальну політику. В цих державах вона направлена на покращення медицини та освіти (особливо в сільській місцевості), а також на зменшення нерівності між регіонами. В Індії фіскальна політика орієнтована на стимулювання інвестицій та підтримку соціальних програм, паралельно враховуючи бюджетний дефіцит. Зовнішньоекономічної політики Індії базується на автономності дій та балансуванні. Тому Індія притримується курсу на диверсифікацію партнерів активно співпрацюючи з країнами Південної Азії, ЄС, США та КНР. Фіскальна політика Пакистану, Бангладеш і Шрі-Ланкиє схожою і полягає у прагненні зменшити бюджетний дефіцит шляхом податкових реформ, раціоналізації державних витрат та ефективного управління борговими зобов'язаннями, водночас забезпечуючи макроекономічну стабільність і створюючи умови для фінансової стійкості держав. Щодо зовнішньоекономічної політики Пакистану, Бангладеш і Шрі-Ланки, то вона характеризується активною співпрацею з провідними світовими центрами — Китаєм, США, Європейським Союзом та країнами Азії, зокрема Індією, при цьому Пакистан зосереджується на енергетичному партнерстві з державами Перської затоки, Бангладеш орієнтується на експорт текстильної продукції до основних ринків збуту, а Шрі-Ланка балансує між впливом Китаю та Індії,

підтримуючи

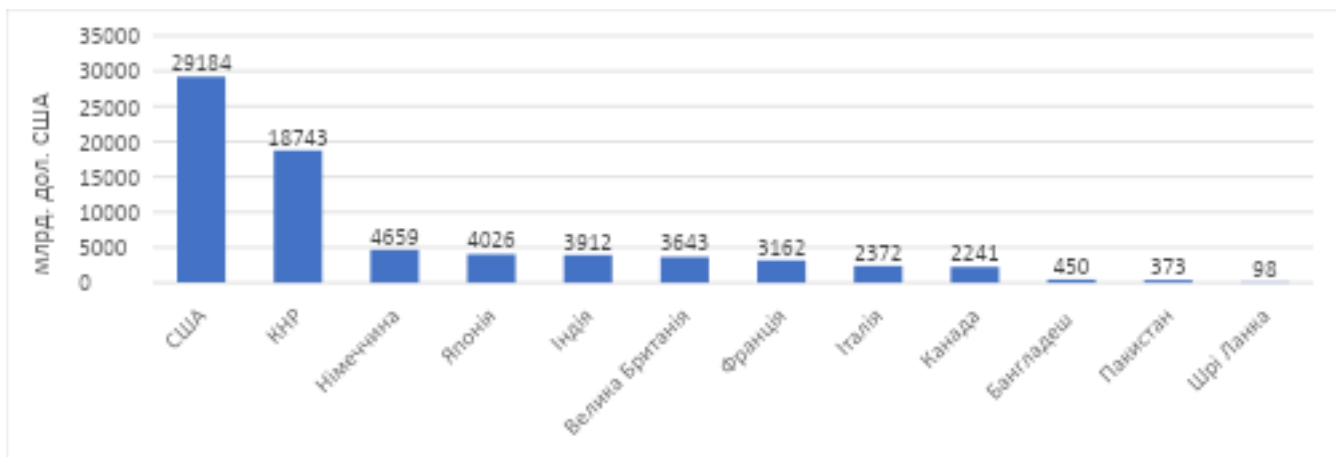

Рис. 1.2. Рейтинг найбільших економік світу за обсягом номінального ВВП (за даними Світового Банку), 2024 р

Таблиця 1.1

Основні макроекономічні показники країн Південної Азії

Показник	Індія			Пакистан			Бангладеш			Шрі-Ланка		
	Всього	%	На 1 жителя	Всього	%	На 1 жителя	Всього	%	На 1 жителя	Всього	%	На 1 жителя
ВВП у порівняльних цінах (за паритетом купівельної спроможності)	16,19 трлн дол.	x	11355 дол.	1,79 трлн дол.	x	6317 дол.	1,67 трлн дол.	x	9490 дол.	342 млрд дол.	x	15572 дол.
ВВП в поточних цінах (за офіційним обмінним курсом)	4.19 трлн дол.	x	2888 дол.	373 млрд дол.	x	1492 дол.	467 млрд дол.	x	2650 дол.	98 млрд дол.	- x	4498 дол.
Валове національне накопичення	1,1 трлн дол.	30% ВВП	756 дол.	51,1 млрд дол.	13,7% ВВП	205 дол.	154 млрд дол.	34,3% ВВП	873 дол./жит.	21,8 млрд дол.	26.1% ВВП	991 дол.
Середній темп зростання	273 млрд дол.	7,1% на рік	x	12 млрд дол.	2,7%	x	2,2 млрд дол.	4,7% на рік	x	-8 млрд дол.	-0,5%	x

ВВП в 2022-2024 рр.					на рік						на рік	
Використання ВВП:	3,951 трлн дол.	100%	2716 дол.	365,9 млрд дол.	100%	1392 дол.	477,5 млрд дол.	100%	2707 дол./жит. т.	96,1 млрд дол.	100%	4368 дол.
споживання населення	2,4 трлн дол.	60,7%	1649 дол.	318 млрд дол.	91,4%	1272 дол.	315 млрд дол.	66,0%	1785 дол./жит. т.	68 млрд дол.	70,8%	3091 дол.
державне споживання	396 млрд дол.	10,0%	272 дол.	31 млрд дол.	8,9%	124 дол.	26 млрд дол.	5,4%	147 дол./жит. т.	6 млрд дол.	6,2%	273 дол.
інвестиції в основний капітал	1,19 трлн дол.	30,1%	818 дол.	41 млрд дол.	11,8%	164 дол.	138 млрд дол.	28,9%	782 дол./жит. т.	18 млрд дол.	18,7%	818 дол.
інвестиції в матеріальні і запаси експорт товарів і послуг	58 млрд дол.	1,5%	39,87 дол.	5,9 млрд дол.	1,7%	24 дол.	8,1 млрд дол.	1,7%	46 дол.	7 млрд дол.	7,3%	318 дол.
імпорт товарів і послуг	822 млрд дол.	20,8%	565 дол.	40 млрд дол.	11,5%	160 дол.	60,5 млрд дол.	12,7%	343 дол.	16 млрд дол.	16,6%	727 дол.
сільське і лісове господарство	-915 млрд дол.	-23,16%	-629 дол.	-70 млрд дол.	-20,1%	-280 дол.	-70,1 млрд дол.	-14,7%	-397 дол.	-18,9 млрд дол.	-19,7%	-859 дол.
менеджмент й ІТР	267,3 млн осіб	44%	х	30,1 млн осіб	36%	х	27,3 млн осіб	35,3%	х	2,2 млн осіб	26,3%	х
торгівля й офісні послуги	54,7 млн осіб	5%	х	4 млн осіб	4,8%	х	3,6 млн осіб	4,6%	х	0,9 млн осіб	11%	х
інші послуги	36,5 млн осіб	13%	х	12,9 млн осіб	15,4%	х	13,1 млн осіб	17%	х	1,5 млн осіб	18%	х
Рівень безробіття	85,1 млн осіб	14%	х	15,2 млн осіб	18,2%	х	17,2 млн осіб	22,2%	х	1,5 млн осіб	18,3%	х
Структура ВВП:	30 млн осіб	5%	х	4,6 млн осіб	5,5%	х	3,6 млн осіб	4,70%	х	322 тис. осіб	3,8%	х
	3,951 трлн дол.	100%	2716 дол.	365,9 млрд дол.	100%	1392 дол.	477,5 млрд дол.	2707 дол./жит.	100%	96,1 млрд дол.	100%	4368 дол.

сільське і лісове господарс тво	700,53 млрд дол.	17,7 %	481 дол.	84,76 млрд дол.	23,1 7%	339 дол.	69,24 млрд дол.	14,5 %	392 дол.	7,21 млрд дол.	7,50 %	327 дол.
--	------------------------	-----------	-------------	-----------------------	------------	-------------	-----------------------	-----------	-------------	----------------------	-----------	-------------

Продовження таблиці 1.1

Продовження таблиці 1.1

промисловість і будівництво	1,09 трлн дол..	27,6 %	749 дол	67,36 млрд дол.	18,41 %	269 дол.	162,83 млрд дол.	34,1 %	922 дол.	25,66 млрд дол.	26,7 %	1166 дол.
сфера послуг	2,1 трлн дол.	54,7 %	1443 дол.	213,78 млрд дол.	58,42 %	855 дол.	245,44 млрд дол.	51,4 %	1391 дол/	56,85 млрд дол.	59,2 %	2584 дол.
Темп зростання промисловості	+32,8 млрд дол.	5,6 %	+22,5 дол.	-839 млн дол.	-1,7 %	-3,36 дол.	+5,3 млрд дол.	3,5 %	+30 дол.	+530 млн дол.	11 %	+24 дол.
Зайнятість в економіці (економічно активне населення)	607,6 млн осіб	100 %	x	83,6 млн осіб	100 %	x	77,3 млн осіб	100 %	x	8,4 млн осіб	100 %	x
промисловість і будівництво	151,9 млн осіб	25%	x	21,4 млн осіб	25,6 %	x	16,2 млн осіб	20,9 %	x	2,2 млн осіб	26,4%	x

Складено автором за матеріалами: [101, 102, 106, 107, 109, 110, 111.]

Стратегії економічного розвитку країн Південної Азії, орієнтовані на вимоги розвитку. Індія останні десять років робить ставку на інновації та інформаційні технології, розвиток власного виробництва у рамках програми «Make in India» та Gati Shakti [110], Стратегія Пакистану полягає в орієнтації на експорт, з акцентом на текстильну промисловість та аграрний сектор. У сучасних умовах Пакистан робить ставку на інфраструктурні проекти, залучення прямих іноземних інвестицій, розвиток енергетики та промисловості в межах економічного коридору з Китаєм (СРЕС) [98]. Стратегія економічного розвитку Бангладеш, в чомусь схожа пакистанську. Вона також зосереджена на експортній орієнтації, насамперед завдяки текстильному сектору, що перетворив країну на одного з найбільших виробників одягу у світі. Паралельно держава робить кроки до диверсифікації економіки, розвиваючи фармацевтику, IT-сектор, суднобудування та агропереробку [96]. Стратегії економічного розвитку

Шрі-Ланки історично поєднували політику імпортозаміщення з орієнтацією на експорт аграрної продукції та текстилю. Нині держава намагається реалізувати експортну та інноваційну модель, роблячи ставку на розвиток туризму, інформаційних технологій та морської логістики [99].

Таблиця 1.2

Місце найбільших країн Південної Азії в міжнародних рейтингах

Об'єкт дослідження (час публікації)	Місце/Країна				Кількість країн в рейтингу	Організація
	Індія	Пакистан	Бангладеш	Шрі-Ланка		
Глобальний індекс конкурентоспроможності росту 2020	68	110	105	84	141	Всесвітній економічний форум (WEF)
Індекс демократії 2024	41	124	100	67	167	The Economist Intelligence Unit
Рейтинг всесвітньої конкурентоспроможності	41	відсутні дані	відсутні дані	відсутні дані	69	Міжнародний інститут управлінського розвитку (IMD)
Індекс розвитку людського потенціалу	131	168	130	89	193	ООН
Індекс мережевої готовності 2024	49	97	89	95	134	Portulans Institute
Індекс економічної свободи 2025	128	150	122	148	184	Фонд «Спадщина», газета «The Wall Street Journal»
Індекс добробуту Legatum	103	136	124	91	167	Інститут «Легатум»
Зручність ведення бізнесу 2020	63	108	168	99	190	Всесвітній банк

Складено автором за матеріалами: [100, 103, 102, 105, 109, 110, 111.]

Що стосується народів та їх культури то регіон вважається одним з найбільш різноманітним у світі. Більшість країн Південної Азії є поліетнічними, що робить цю частину світу однією з найбільш цікавих для дослідження. Через різноманітність населення демографи в Індії використовують типологію, яка поділяє населення на три групи: індоарійську, дравідійську та тибето-бірманську. Система спорідненості та традиційних

соціальних зв'язків у багатьох регіонах усе ще тісно пов'язана з кастовою структурою, яка визначає становище людини у суспільстві в залежності від його походження та професії. У країні офіційно визнаються 22 мови, серед яких гінді та англійська мають загальнодержавний статус, а десятки інших використовуються на регіональному рівні [97]. Пакистан також є етнічно та культурно строкатим. Більшість його населення складають п'ять великих груп: пенджабці, пуштуни, синдхи, белуджі та мохаджири. Офіційною мовою є урду, проте кожен штат має свою мову. Культурне життя країни визначається поєднанням індо-ісламської спадщини та регіональних традицій. Іслам є домінуючою релігією, що дозволяє йому формувати не лише духовний світ, а й соціальну організацію та навіть чинити вплив на політичний ландшафт [98]. Бангладеш є єдиною країною регіону з моноетнічним населенням основу якого складають бенгальці. Інші малочисельні народності такі як, санхалі, чакми, гаро, що проживають переважно у гірських районах Чіттагонгу. Монолітність етнічного складу населення відображається і в становищі мов в країні. Офіційною мовою є бенгальська, яка має цей статус в усіх інших регіонах, включно з Чіттагонгом, проте етнічні меншини мають свої місцеві мови [96]. Що стосується Шрі Ланки то її етнічний склад визначає три основні групи: сингали, таміли та ларакалла. Мовна ситуація офіційно закріплена у двомовності: сингальська та тамільська є державними мовами, англійська має допоміжний статус і широко використовується в адміністрації та освіті. Країна має багатогранне культурне та релігійне життя. Сингали традиційно пов'язані з буддизмом тхеравади, тоді як більшість тамілів сповідують індуїзм [99].

Таблиця 1.3

Основні демографічні показники країн Південної Азії у 2024 р.

Показник	Індія	Пакистан	Бангладеш	Шрі-Ланка
Чисельність населення у 2024 р.	1,45 млрд. осіб	249,9 млн. осіб	176 42 млн. осіб	22 млн. осіб

Чисельність населення у 2030 р.	1,534 млрд. осіб	276,8 млн. осіб	186 млн. осіб	22,5 млн. осіб
Середньорічний темп зростання у 2020-24 рр.	0,86 %	1,74%	0,97%	0,26%

Продовження таблиці 1.3

Медіанний вік населення	29,5 років	22,7 років	29,2 років	33,9 років
Народжуваність	16,5%	25,1%	16%	14,2%
Смертність	7,53%	6,6%	5,5%	7,3%
Природний приріст	1,0 %	2,1%	1,5 %	0,7 %
Механічний приріст (сальдо міграції)	0,1%	-1,1%	-2,9%	-3%
Загальний приріст	1,1%	1%	-1,4%	-2,3%
Сумарний коефіцієнт народжуваності	2,1 дітей на жінку	3,14 дітей на жінку	1,8 дітей на жінку	2,1 дітей на жінку
Число народжень хлопчиків відповідно до народжень дівчат	1,07	1,04	1,04	1,04
Середній вік народження першої дитини	21,2 років	22,8 років	18,6 років	25,6 років
Середній розмір сім'ї	4,4 осіб	6,8 осіб	4,2 осіб	4,2 осіб
Очікувана тривалість життя	70 років	68 років	74 років	77 років
Частка утриманців на (100 осіб у віці 15-64 року)	46,6%	69,4%	52,6%	51,8%
діти (0-14 років)	24,5%	34,4%	25,10%	22,60%
Рівень урбанізації (частка міського населення)	36,9%	38,4%	41,20%	19,40%
Густина населення	492 особи/км ²	331 особи/км ²	1350 особи/км ²	376 особи/км ²
Частка іммігрантів у населенні	0,3%	1,7%	1,70%	0,20%

Складено автором за матеріалами: [96, 97, 98, 99, 133, 101, 102, 109]

Іншим важливим аспектом іміджу держав регіону є їхня унікальна національна ідея. В Індії вона ґрунтується на принципі єдності в різноманітності: країна позиціонує себе як багатонаціональна демократія, де різні етнічні та релігійні групи співіснують у межах єдиної держави.. Національна ідея Пакистану від початку незалежності полягала у створенні країни для мусульман регіону. Сучасне бачення зводиться до побудови сильної держави, здатної інтегрувати різні етнічні й культурні групи,

зберігаючи мусульманську ідентичність як основу. У Бангладеш національна ідея пов'язана зі збереженням незалежності та єдності бенгальського народу, розвитком і захистом мови, культури та традицій. На відміну від Пакистану, тут іслам розглядається лише як один із компонентів, а не як фундамент. На національній ідеї Шрі-Ланки сьогодні орієнтована на багатонаціональність і багатокультурність, хоча напруженість навколо цього питання зберігається.

Отже, при аналізі соціально-економічний профіль основних країн Південної Азії, то вони не є однотипними в багатьох аспектах своєї діяльності, хоча і мають спільні риси через спільне історичне минуле. Не дивлячись на те, що неоднорідність цих держав збагачує культурний, політичний, історичний, економічний та соціальний простори, саме вона є тою точкою яка може розпалити внутрішні та міжрегіональні протистояння.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ СЕПАРАТИЗМУ В ПІВДЕННІЙ АЗІЇ

2.1 Історія розвитку сепаратизму в Південній Азії

Сепаратизм в Південній Азії є одним із найбільш комплексних явищ в міжнародно-політичній науці. Мультикультурність, хоч і додає колориту та урізноманітнює країни, також є потенційною точкою тертя між центром та регіонами. Соціальна структура, яка в окремих аспектах може помітно відрізнятися від інших, що присутні в інших точках світу, ускладнює балансування відносин із різними групами населення. Дослідження цих патернів і особливостей вимагає ретельного аналізу причин зародження сепаратизму в країнах регіону та процесу його розвитку, наслідки якого простежуються сьогодні.

Одним з джерел сепаратизму в регіоні є британське правління, яке було побудовано за класичним імперіалістичним принципом «розділяй та володарюй». Починаючи з кінця 19 – початку 20 ст., колоніальний уряд провів низку адміністративних, політичних та суспільних реформ, наслідки яких активно проявилися під час поділу. Так, поділ Бенгалії 1911 року за релігійними ознаками був частиною категоризації населення за релігійною ознакою [37, с. 120]. Британська доктрина «розділяй і володарюй» сформувала геополітичну картину регіону та спричинила тривалі проблеми.

Починаючи з 1940-х років, питання про можливу деколонізацію в Південній Азії стало нагальним. Якщо до цього Британія намагалась втримати колонії виборчими та адміністративними реформами, перетворивши Індію та тубільські князівства на єдину федерацію, то після Другої світової війни, яка спустошила ресурси імперії, утримання регіону стало нерелевантним. Починаючи із 1946 року, британський уряд активно почав працювати над розробкою плану трансферу влади, що призвело до першої спроби в 1946 році, яка називалась місія Кабінету міністрів до Індії [88, с.118].

Однією з проблем незалежності Індії, починаючи з 1940-х років, була невизначеність ідеологічної основи майбутньої держави або держав. Такі партії, як Індійський національний конгрес (ІНК) та поміркована частина Цейлонського національного конгресу, виступали за секулярну країну, яка би намагалась балансувати інтереси різних груп населення. ІНК вбачали, що спільною ідеологічною основою Індії буде спільна індійська цивілізація, яка, попри неоднорідність, заснована на спільних моральних цінностях та історичному минулому. Таким чином, до її складу могла увійти уся територія Британської Індії [88, с. 120]. Натомість, партії по типу Всеіндійської мусульманської ліги (ВМЛ) та Акалі Дал вважали, що для повної реалізації прав на самоуправління та представництва слід утворити окремі держави для мусульман та сикхів відповідно. Це стало причиною її конфлікту ВМЛ з ІНК, оскільки останні вважали, що релігія є недостатньою підставою для створення окремої держави. Через те, що мусульмани, згідно з переписом населення за 1941 рік, складали приблизно 25% усієї Індії, як ІНК, так і Лондону довелося піти на вимоги ВМЛ на чолі з М. А. Джіною та надати незалежність Пакистану. Сикхи, згідно з цим же переписом, складали ~1,5%, що навіть менше за християнське населення. По цій причині серед сикхів почали з'являтися схожі до Пакистану побоювання стосовно можливості лишитись в меншості не тільки в Індії, але і в штаті Пенджаб [44]. Це призвело до того, що рух за незалежність трансформувався в рух за ширшу автономію в складі майбутньої Індії. Проте для сикхів ситуація після Розподілу лише ускладнилась, оскільки їх рідний штат Пенджаб був поділений між Індією та Пакистаном.

Окремо на ситуацію дивились меншини, більшість яких населяло тубільські князівства. Через особливий статус таких князівств, які мали майже повну автономію від Британської корони, їм під час поділу Індії надали можливість обирати між приєднанням до однієї з держав та незалежністю [8]. До князівств які розглядали незалежність відносились Белуджистан, Хайдарабад та Маніпур. Частина еліт цих князівств вважала,

що вони мають достатній рівень культурної самодостатності для повного суверенітету. Проте, незважаючи на формальну можливість стати незалежними, яка була прописана в Акті про незалежність Індії, британський уряд у перемовинах з представниками цих провінцій рекомендував приєднатись до однієї держави. Так, незважаючи на те, що значна частина еліт князівства Калат (нині Белуджистан) намагалась протиснути можливість відокремитись в окрему державу, якою вона була до британських завоювань, їм відмовили як М. Джинна, так і Маунтбеттен [33, с. 44]. Підписання А. Яр-ханом документу про приєднання спровокувало повстання його брата А. Карім-хана, що переросло в конфлікт між Пакистаном та Белуджистаном. Князівства Маніпур та Хайдарабад, також вдалось примусити підписати документ про приєднання з Індією [53 с. 223].

Окремі питання стосовно приналежності інших територій призвели до значної напруженості всередині регіону, яка визначає політику і сьогодні. Ще до поділу, основні рухи та партії Північно-західної прикордонної провінції (нині – Хайбер-Пахтунхва), такі як Худай Хідматгаран, і зокрема їх лідер А. Гаффар-хан, просували можливість лишитись в об'єднаній Індії. Проте після того, як поділ Індії став неминучим, погляди руху почали схилитись в сторону ідеї створення Пуштуністану, яку пакистанський уряд усунув ще в зародженні [16, с. 14]. Карачі не висунув це питання на референдумі в регіоні, пропонуючи лише приєднання до однієї з новоутворених держав. Проте головною проблемою в регіоні стало питання демаркації Афгано-Пакистанського кордону. 26 липня 1949 року, після проведення Лойя Джирги (Всеафганської ради), влада Афганістану прийняла рішення про категоричне невизнання лінії Дюрана, афгансько-пакистанського кордону встановленого, між британською адміністрацією та еміром Афганістану в 19 ст.. Так, Афганістан (країна, населена переважно пуштунами) відкрив для себе юридичне вікно для можливого повернення ПЗПП та утворення Великого Афганістану [16, с. 15].

Іншим проблемним питанням стала приналежність князівства Джамму та Кашмір. Проблема полягала в тому, що махараджа Джамму та Кашміру Харі Сінгх був індуїстом, хоча населення регіону було переважно мусульманське. Через це він перші місяці після розподілу вагався стосовно питання приєднання до однієї з держав. Фактичною причиною конфлікту став страх Пакистану, що Харі Сінгх приєднає Кашмір до Індії. Щоб не втратити стратегічно важливу мусульманську територію, Пакистан ініціював військове вторгнення за участі пуштунських племен. Це призвело до втечі Харі Сінгха в Делі, де він підписав документ про приєднання та попросив силової підтримки у Д. Неру. Так розпочалась перша Індо-пакистанська війна, яка заклала підґрунтя до геополітичного протистояння між державами, яке триває і до сьогодні [46, с. 20].

До середини 50-х в регіоні не було серйозних організованих сепаратистських рухів. Більшість з тих, які проявлять себе пізніше, намагалась просувати ширшу автономію. Так, Шейх Абдулла виступав за автономію Кашміру в складі Індії. Його арешт у 1953 році за звинуваченням у сепаратизмі та подальше втручання центрального уряду Індії в регіональну політику підірвали довіру до демократичного процесу по всій Індії. Негативно на імідж центрального уряду вплинула і відмова від розподілу Ассаму на регіони за лінгвістичною ознакою, як це було зі штатом Мадрас, який перетворили на Тамілнад та Андхра-Прадеш [90]. Слід враховувати, що регіон Південно-Східної Індії завжди вирізнявся серед інших. До завоювання Британською імперією він не належав до Індійських держав та знаходився під сильним впливом Бірманських держав. Відсутність значного політичного та економічного впливу основної частини Індії призвів до сильного племінного розшарування. Починаючи з 1956 року, в Ассамі почала діяти Нагалендська національна рада, яка стала першим рухом в регіоні, що виступав за повну незалежність від Індії [46, с. 87]. Незважаючи на відмінність політичної системи держав Південної Азії, їх політика стосовно регіонів була напрочуд схожою. Це можна пояснити тим, що новоутворені держави намагались

остаточно закріпити націєтворчий процес, спричинивши перехід до політики тимчасової уніфікації.

В штаті Пенджаб Акалі Дал, в 1956 році висунули ідею про його поділ для збільшення представництва в місцевих органах влади. Розуміючи, що уряд ІНК не сприймає концепцію поділу за релігійною ознакою, вони запропонували поділ за мовною. Таким чином, індуїсти регіону, які розмовляли на гінді, повинні були отримати окремий штат, тоді як сикхи, які розмовляли пенджабі, повинні були лишитись в штаті Пенджаб. Ідея була відкладена на 10 років, оскільки Д. Неру не сприймав навіть такий завуальований поділ штату [46, с. 63].

Тим часом, перед Пакистаном постала проблема балансування влади Східного та Західного Пакистану. Пенджабська еліта (яка домінувала в Західному Пакистані) була насторожена фактом можливого домінування представників Східного Пакистану (нині Бангладеш) в загальнонаціональній політиці через переважаюче населення та сильні автономістські настрої. Після невдалої спроби диверсифікації політичної системи, владою було проваджено схему «Єдиної одиниці». Згідно з нею, Західний Пакистан перетворювався на єдину провінцію з об'єднаними репрезентативними органами [65, с. 286]. Це лише відтермінувало сепарацію Східного Пакистану, який, був майже моноетнічним та викликало хвилю обурення з боку уніфікованих штатів. Найбільш негативно ця реформа була сприйнята в Белуджистані де вона стала однією з причин повстання сардарів у 1958 році, придушене лише в 1960-му.

Шрі-Ланка, не дивлячись на відносно ліберальний характер уряду С. Сенанаяке та Д. Сенанаяке, також пішла шляхом консолідації мультиетнічного населення навколо однієї ідеології. Ключовим моментом стало прийняття в 1956 році Закону про офіційну мову, який зробив сингальську мову єдиною офіційною, обмеживши доступ тамілів до державних посад і освіти. Багаточисельні погроми тамільського населення, разом із іншими дискримінаційними заходами, такими як обмеження доступу

до вищої освіти для тамілів, посилили відчуття несправедливості та маргіналізації. Відсутність інвестицій у північні та східні провінції, де переважали таміли, погіршувала економічні умови та посилювала відчуття несправедливості [52, с. 1025].

Фактор економічної нерівності в певних областях країн Південної Азії з часом почав ставати очевидним фактором напруги між провінціями та центром. Накопичення невдалих рішень та соціально-економічних проблем, які поступово переростали у низку збройних повстань у різних штатах, спалахували протягом усього ХХ ст. Напруження між Індією та Пакистаном, а також Індією з КНР, зробили сепаратизм одним із важелів зовнішньої політики. Прикладом є повстання в одному з районів Ассаму — Мізорам 1966 року. Мізорам до поділу Індії входив до «виключених зон» з сильною автономією, але слабкими зв'язками з центром. Після поділу, згідно з Шостим додатком до Конституції, подібні права зберігались за районами Ассаму. Невдоволення населення через слабкий економічний розвиток, відсутність реакції на голод 1959 року та небажання центру створювати окремий штат призвело до повстання військового крила партії Національний фронт Мізо [53, с. 224]. Його метою стала повна незалежність від Індії. Протистояння тривало до 1986 року і закінчилося підписанням Мирної угоди Мізо. Воно активно підживлювалось Пакистаном і Китаєм, які постачали зброю партизанським загонам у боротьбі проти поліції Ассаму та Індійської армії.

На момент 70-х років у Східному Пакистані сильно зріс ресентимент стосовно центральної влади та відчуття, що їх бенгальська ідентичність переважає над мусульманською. Вони не хотіли впроваджувати урду як єдину офіційну мову, вважаючи це нав'язуванням, а зосередження влади на Заході позбавляло їх повноцінної автономії. Напруга переросла в протистояння після того, як перемога Ліги Авами на виборах 1971 року була відкинута президентом Пакистану Яхьєю Ханом, який відмовився передати владу, що призвело до запуску Операції "Прожектор" та війни за незалежність Бангладеш. Індія в цій війні не тільки передавала зброю та тренувала бійців,

але й у кінці року напряду втрутилася, розбивши армію Пакистану, чим допомогла закріпити незалежність Бангладеш [63, с. 141].

В Бангладеш після проголошення незалежності в конституції бенгальську прописали як єдину офіційну мову, а держава стала унітарною, оскільки бенгальці склали понад 90% населення. Влада проігнорувала особливий статус пагорбів Читтагонг у Британській імперії, який захищав їх від міграції і створював відчуження від сусідніх регіонів. Одним із факторів майбутніх заворушень стало будівництво греблі Каптай (1960-ті роки), яке призвело до затоплення значних територій (близько 400 кв. миль) та переселення близько 100 000 корінних жителів які не отримали компенсації від уряду. У 1972 році була створена Парбатья Чаттаграма Джана Самхаті Саміті як політична організація, що представляла інтереси корінних народів. У 1976 році PCJSS сформувала збройне крило — Шанті Бахіні, яке розпочало партизанську війну проти уряду Бангладеш. У відповідь уряд розгорнув масштабні військові операції, включаючи переселення населення та створення «зон безпеки» для бенгальських поселенців [63, с. 141]. Конфлікт супроводжувався допомогою сепаратистам з боку Індії. Попри велику роль Індії в незалежності Бангладеш, після перевороту 1975 року та приходу до влади генерала З. Рахмана Бангладеш переорієнтувався на КНР та Пакистан. У 1997 році між Парбатья Чаттаграма Джана Самхаті Саміті та урядом нового президента Ш. Хасіні була підписана мирна угода, яка закріплювала право на обмежене самоуправління в регіоні та створення земельної комісії для повернення земель корінним народам, незаконно захоплених бенгальськими поселенцями.

У Белуджистані, на фоні проголошення незалежності Бангладеш, посилення репресій у Пакистані, Національна партія Авами, яка представляла белуджські та пуштунські інтереси, у 1972 році сформувала уряд у Белуджистані після перемоги на виборах. Очолюваний А. Менгалом, уряд прагнув реформ для розширення регіональної автономії та захисту белуджської ідентичності. Однак уряд З. Бхутто розпустив його у лютому

1973 року, звинувативши в сепаратизмі та антидержавній діяльності, що стало каталізатором четвертого повстання. Після розпуску уряду, белуджські сардари та їхні прихильники розпочали збройне повстання проти центральної влади. Повстанці, підтримувані марксистським угрупованням Белуджський визвольний фронт (BLF), використовували партизанську тактику, атакуючи військові пости та інфраструктуру [33, с. 49]. Афганістан, очолюваний М. Даудом, яким противником лінії Дюрана, надавав притулок та фінансування повстанцям. СРСР також був залучений, оскільки частина руху була комуністичного спрямування, і через їхню перемогу держава могла здобути значну підтримку в регіоні. Найбільшим союзником Пакистану у протистоянні з сепаратизмом у Белуджистані був і лишається Іран. На його території проживає значна кількість белуджів, частина з яких мають сепаратистські прагнення. Під час війни Іран надавав військову та фінансову підтримку. До 1977 року повстання було придушене після приходу до влади військового режиму Зія-уль-Хака, який запропонував амністію повстанцям [33, с. 54].

Попри те, що Індія здобула відносно легку перемогу у війні 1971 року, через декілька років вона зіштовхнулася із її негативними ефектами. Війна спричинила значний потік біженців у сусідні індійські штати, зокрема в Північно-Східні. З часом невдоволення міграцією почало зростати серед місцевого населення, яке боялося не лише втрати ідентичності, але й економічної диспропорції та високої конкуренції на ринку праці. На фоні цього в Ассамі, Нагаленді, Маніпурі, Тріпурі та Мегхалаї почала зростати популярність автономістських та сепаратистських рухів. В Ассамі основний рух Об'єднаний фронт визволення Асома намагався інтегрувати усі верстви населення для протистояння проти уряду Індії. Такі організації, як Фронт національного визволення Тріпури, Національна соціалістична рада Нагаленду, маоїстами та християнами за ідеологією, сприйняли міграцію як загрозу диспропорції демографії, роблячи християнське населення меншістю [53, сс. 235-236]. Протягом 1980-х років у регіоні йшла майже безперервна

боротьба між подібними організаціями, які вимагали ширших прав (Національна соціалістична рада Нагаленду) або навіть незалежності (Об'єднаний фронт визволення Ассаму) та урядовими військами.

У Шрі-Ланці репресивна політика сингальської більшості призвела до радикалізації частини руху за права тамілів. У цей період організація «Тигри визволення Таміл Іламу» (ТВТІ), заснована В. Прабхакараном у 1976 році, стрімко посилювалась. Вони виступали за створення незалежної тамільської держави — Таміл Іламу — і швидко еволюціонували від партизанських вилазок до масштабної, добре організованої збройної боротьби. Починаючи з середини 1980-х років, протистояння між ТВТІ та урядовими військами набуло ширшого характеру. Бойові дії та погроми призвели до численних жертв серед мирного населення сепаратистського утворення Таміл Іламу, проте на момент 1987 року армія Шрі-Ланки майже повністю повернула ці території. Від повного розгрому «тигрів» врятувала Індія, яка в 1987 році ввела миротворчі війська. Індія, як держава, де проживає абсолютна більшість тамілів у світі, прагнучи стабілізувати регіон, через силовий тиск посприяла підписанню угоди, яка передбачала створення провінційних рад і надання обмеженої автономії Північній і Східній провінціям [52, сс. 1027-1030].

Уряд Шрі-Ланки прийняв 13-ту поправку до конституції, яка запроваджувала децентралізацію. Мирна угода влаштувала частину тамілів, які були виснажені війною, але не ТВТІ, які вимагали повної незалежності. Не досягши жодних результатів, Індія в 1990 році вивела війська, завершивши кампанію в Шрі-Ланці. З того моменту бої продовжилися, не зважаючи на виснаження Тигрів Таміл Іламу. Їхня тактика за роки війни змінилася із просто партизанської на терористичну. Спроби укласти перемир'я були невдалими, за винятком перемир'я 2002 року. У 2006 році почалася нова гаряча фаза конфлікту, яка до 2009 року закінчившись поверненням північних та східних областей під контроль Шрі-Ланки і майже повним розгромом ТВТІ [52, с. 1037].

У 1966 році від штату Пенджаб були відділені території з гіндімовним населенням та утворені штати Гімачал-Прадеш та Хар'яна. У зменшеному штаті Пенджаб відсоток сикхського населення збільшився, що підсилило вплив Акалі Дал. В економічному плані Пенджаб у 1960-х роках пережив значний підйом завдяки «зеленій революції», яка підняла агросектор регіону, зробивши його головним постачальником агропродукції в Індії. Проте нерівномірний розподіл земель, високі ціни на техніку та інноваційні сорти, що заганяли фермерів у борги та надлишковий державний контроль цін сприяв стагнації загального становища місцевого населення. На цьому тлі популярними стали більш радикальні ідеологи, основним з яких став релігійний лідер Д. Бхіндранвал [46, с. 68]. Він проповідував повернення до ортодоксального сикхізму та протистояння індуїстському впливу, хоча ніколи не закликав до відділення від Індії. Невдоволення в середині штату збіглося із загальнонаціональними репресіями, які проводились під час «надзвичайного стану», проголошеного прем'єр-міністром І. Ганді. На початок 1980-х років окрім прихильників Бхіндранвала в Пенджабі сикхські радикальні групи, такі як Баббар Хальса, Командос Сили Халістану і Сила визволення Халістану, почали збройні акції проти уряду та індуїстського населення. Ці групи вимагали створення Халістану — незалежної сикхської держави [46, с. 70]. Масові заворушення в регіоні почалися після індійської військової операції «Блакитна зірка», яка мала на меті витіснення Бхіндранвала та його озброєних послідовників із Золотого храму. Операція призвела до сотень смертей і значних пошкоджень храмового комплексу, що є найсвятішим місцем для сикхів. Ця операція викликала масове обурення серед сикхів по всьому світу, радикалізувала рух і призвела до вбивства Індіри Ганді сикхськими охоронцями в жовтні 1984 року. У відповідь у Делі та інших містах відбулися антисикхські погроми, під час яких загинули тисячі сикхів. Індія ввела надзвичайний стан у регіоні та розпочала силове придушення сепаратистських рухів. До 1992 року більшість радикальних сепаратистських сил було розгромлено, а помірковані сили, в тому числі Акалі Дал, хотіли

повернутись до політичної боротьби, яка фактично була зупинена на час конфлікту [92].

Третім конфліктом на підґрунті регіонального націоналізму стало кашмірське повстання 1989 року, спричинене розчаруванням мусульман у новому лідері Національної конференції Ф. Абдуллі. Він на думку кашмірців, за допомогою ІНК сфальсифікував вибори 1987 року та зрадив ідеї автономії. Повстання досягло піку в 1989 році під керівництвом груп на кшталт Фронту визволення Джамму і Кашміру (JKLF), який спочатку виступав за світський націоналізм і незалежність. Згодом з'явилися радикальніші ісламістські групи, такі як Хізб-уль-Муджахідін, які підтримували приєднання до Пакистану. Ідеологічна розбіжність між світськими та релігійними групами ускладнила повстанський рух, створивши внутрішні конфлікти. Незважаючи на внутрішні розбіжності, обидві організації отримували фінансування з Пакистану та співпрацювали з його Міжвідомчою розвідкою [46, с. 21]. В подальшому Пакистан продовжить цю практику, використовуючи її як інструмент впливу на Індію та Афганістан.

Отже, основи сепаратизму були закладені в Південній Азії ще з моменту боротьби за здобуття незалежності. Відсутність інтеграції до Британської Індії в одних штатах та фокус на поділі населення в інших створили підґрунтя для національних рухів, які прагнули зберегти самобутність і захистити економічні інтереси від новоутворених держав. У постколоніальний час важливими факторами піднесення сепаратистських настроїв стали репресивна уніфікаційна політика та економічна відсталість регіонів, що ускладнило політичну ситуацію в Південній Азії та вплинуло на міжнародну політику.

2.2 Сучасний стан сепаратизму в Південній Азії

Сепаратизм в Південній Азії за 80 років став глибоко вкоріненим явищем у деяких країнах. Незважаючи на довгу історію спроб його нейтралізації, сепаратизм лишається важливим фактором у регіональній політиці Південної

Азії. Тому тема сепаратизму в Південній Азії досі є актуальною та вимагає ретельного й регулярного аналізу, особливо в контексті пришвидшеного темпу розвитку подій на міжнародній арені, які не оминули Південну Азію.

Індія як претендент на регіональне лідерство активно бореться проти сепаратистської діяльності, яка могла б послабити її позиції в регіоні. У північно-східних штатах активність сепаратистських рухів порівняно з минулим століттям дещо знизилась. Більшість рухів, які 30 років тому боролися за незалежність, на сьогодні є малочисельними та розосередженими. Національний демократичний фронт Бодоленд — основний автономістський рух району Ассам-Бодоленд — підписав мирні угоди з урядом у 2020 році, які розширили автономію області. Згідно з угодою, до 2024 року близько 4,8 тис. колишніх повстанців НДФБ повинні були здати зброю [46].

Найбільше та найактивніше сепаратистське угруповання Ассаму — Об'єднаний фронт визволення Асом — на сьогодні є доволі ослабленим. У 2011 році в середині організації відбувся розкол: фракція на чолі з А. Раджакавою пішла на поступки та домовилася з урядом. Інша — радикальна фракція під назвою «ULFA-Independents» на чолі з П. Баруа — пізніше заявила, що може повернутися до насильства [45]. У 2023 році 11 бойовиків ULFA-I пішли на поступки (ще 16 заарештовано), залишивши близько 75 активних кадрів. Прем'єр-міністр Ассаму відзначав, що хоча повстанці Об'єднаного фронту все ще здатні на акції, їхній вплив зменшився порівняно з піком у 1990-х рр., завдяки активній діяльності центральних та місцевих силових відомств, штат яких з роками збільшувався.

У штаті Нагаленд, триває багаторічний процес мирних переговорів з двома основними фракціями Націонал-соціалістичної ради Нагаленду — Ісака-Муїва та Кхапланга. Збройні сутички майже зникли, а за останні роки відбувались лише поодинокі вбивства бойовиків, але переговори зайшли в глухий кут. Проте суперечки між обома фракціями та урядом Індії стосовно автономії Нагаленду продовжують виникати час від часу. У листопаді 2024 р.

представники фракції Ісака-Муїва відкрито пригрозили відновити збройну боротьбу, якщо Індія не виконає попередню рамкову угоду 2015 р., зокрема — не визнає прапор та конституцію Нагаленду і не врахує офіційних поступок щодо побудови «Великого Нагаленду», тобто розширення штату за рахунок сусідів [46]. Загалом у Північно-Східній Індії сепаратистські тенденції за останнє десятиліття полягають у поступовому згасанні збройного сепаратизму через мирні угоди. Водночас невирішені етнокультурні суперечки, зокрема поділ територій за мовною ознакою, зберігають потенційну напруженість.

В цьому контексті варто також згадати про становище в області Читтагонг. Після мирної угоди 1997 р., яка повинна була врегулювати питання автономії корінного населення Читтагонгу, ситуація залишалась відносно стабільною, хоча вимоги цього договору лишаються невиконаними [5]. З 2022 року активність збройних угруповань підвищилась. Свою діяльність розгорнув Національний фронт Кукі-Чін, який відстоює права на автономію народу Кукі. Відтоді в області періодично відбуваються сутички між організацією та силовими відомствами Бангладеш. У вересні 2024 р. в області Читтагонг спалахнуло насильство: поселенці та військові напали на села племінних народів, спалили помешкання, четверо інденів загинули, десятки поранені. Тимчасовий уряд заснував комісію з розслідування, але місцеві активісти наголошують, що остаточним вирішенням є повна імплементація Угоди 1997 р. [34].

У Кашмірі до сьогодні ситуація є нестабільною. У регіоні найактивнішими сепаратистськими угрупованнями й надалі лишаються представники радикального ісламу, яких неофіційно спонсорує Міжвідомча розвідка Пакистану. Зокрема, такі організації, як Джаїш-е-Мохаммад та Хізбул Муджахідін, які прагнуть приєднати території Джамму та Кашмір до Пакистану. Вони стоять за значною кількістю атак на військові та цивільні об'єкти на території Джамму та Кашмір [76]. У боротьбі з сепаратизмом Індія посилює безпеку через великий військовий контингент та демографічні

зміни, включаючи переселення індуїстського населення. У 2019 році автономний статус штату скасували, перетворивши Джамму та Кашмір на союзну територію зі збільшеними повноваженнями центрального уряду. Відтоді влада посилила безпеку. До 2021 року на союзній території був поганий доступ до інтернету, що ускладнював організацію протестів мусульманського населення [27, с. 14].

Протягом останнього десятиліття відбувалися поодинокі збройні атаки бойовиків на силовиків та мирних громадян (комбіновані втрати іноді сягали сотень людей щорічно). Конфлікт навколо Кашміру лишається ключовим компонентом напружених відносин між Індією та Пакистаном. 22 квітня 2025 р. невідомі бойовики вбили понад 20 туристів у районі Пахалгам. Нове угруповання «Фронт спротиву» пояснило це прагненням «очистити» регіон від індійських поселенців. Індія, окрім звинувачень у бік групи, заявила про причетність Пакистану, який, на її думку, підтримує угруповання, і завдала ударів по позиціях поблизу так званої Лінії контролю. Пакистан у відповідь заявив про десятки загиблих мирних мешканців. Обмін ударами став найсерйознішим загостренням після двох десятиліть відносного перемир'я. П'ятиденне протистояння між двома країнами призвело до посилення напруження у двосторонніх відносинах [80].

У Пенджабі активний збройний сепаратизм фактично відсутній з 1990-х рр. Після придушення повстання сикхських радикалів, представники руху за автономію зосередились на суто політичних методах боротьби. Основою Руху за незалежність Халістану на сьогодні є діаспора. Більшість біженців у США та Канаді покинули Індію перед конфліктом 80-х або під час нього, не відчувши втоми від збройних протистоянь та погромів які вчинялись сторонами конфлікту. Тому ідея Халістану для них залишається актуальним варіантом розвитку Пенджабу. Через це індійська влада відстежує таку діяльність за кордоном, для запобігання будь-якої активізації руху в Пенджабі. Серед останніх лідерів руху був А. Сінгх. Він, як і Д. Бхіндранвал, подорожував Пенджабом з релігійними проповідями, паралельно агітуючи на

користь створення Халістану. Проте 23 квітня 2023 року, після звинувачення Сінгха у нападах на поліцію, його було заарештовано [95]. Це призвело до протестів серед діаспори в Канаді та США, нападів на індійських політичних діячів. Уряд Індії вважає представників сикхської діаспори, які виступають за створення Халістану, терористами. Тому їхній захист з боку урядів західних країн негативно сприймається Індією. Після вбивства Х. Сінгха на території Канади уряд звинуватив Індійську розвідку в організації вбивства, що Індія категорично відкинула, через що між країнами досі зберігаються нестабільні відносини [95].

Обласний сепаратизм у Белуджистані, досі лишається найбільш проблемним для Пакистану. Розпочатий у 2005 році, конфлікт продовжується до сьогодні з перемінною інтенсивністю. Новим фактором на цьому етапі протистояння стала міграційна криза, яка триває з часів радянсько-афганської війни та посилилася після введення американських військ. Місцеве населення, було невдоволене можливим дисбалансом демографії на фоні напливу афганських біженців [94]. У регіоні найактивнішими сепаратистськими організаціями лишаються Армія визволення Белуджистану та Фронт визволення Белуджистану. Після суперечок та періоду розколу, який тривав між збройними угрупованнями Белуджистану протягом майже 20 років, у 2018 році обидва угруповання об'єдналися, утворивши Белуджський Радж Ааджой Сангар (БРАС). БРАС був створений для координації бойової діяльності та посилення повстанського руху в регіоні. Він є основним координатором атак на цивільну та військову інфраструктуру. За останні 3 роки через реорганізацію угруповань та дестабілізацію в Пакистані частота нападів значно зросла — іноді до 80 атак на місяць. Їх цілі, не змінились: вони все ще прагнуть створити незалежний Белуджистан з провінцій Афганістану, Ірану та Пакистану, а кількість атак зросла [94]. У 2024 р. зафіксовано 171 напад (на 119% більше, ніж у 2023). Головними цілями атак продовжують лишатись дві точки: газові вишки Суї на півночі штату та порт Гвадар на півдні. Збройний конфлікт у Белуджистані впливає на економіку і

навіть стосунки з Китаєм, оскільки цілями атак стають об'єкти СРЕС. Уряд Пакистану проводить операції проти бойовиків і водночас та з перемінним успіхомнамагається залучити племінних лідерів до переговорів [64].

У провінції Сінд, останні 20 років спостерігається зростання сепаратистських елементів, які виступають за незалежний Сіндхудар. Основою для невдоволення сіндських націоналістів є декілька факторів. Перший — несприйняття нав'язування пакистанської ідентичності за рахунок сіндської, що також включає поширення урду, який може витіснити рідну для регіону сіндхі. Другий — економічний, згідно з яким провінція привносить значний вклад у бюджет країни, проте серед політичної еліти домінують представники Пенджабу. Періодичні виступи спалахують і сьогодні. У травні 2025 р. сіндхські активісти пікетували автотрасу, вимагаючи звільнення ув'язнених активістів і засуджуючи тортури. Насильницьких сутичок останніми роками не було, але політичний націоналізм продовжує викликати напруженість [50].

У Хайбер-Пахтунхві діє масовий Рух Пуштун Тахафуз, який вимагає захисту пуштунів, від безкарних арештів і вбивств з боку армії. Рух періодично організовує мирні маніфестації, але у жовтні 2024 р. уряд офіційно заборонив цю організацію як «підrivну». Перед великим збором племінних старійшин сотні активістів Руху були заарештовані (за різними даними – понад 200 осіб). Проте в регіоні, на відміну від Сінду, свою діяльність ведуть і збройні угруповання, які прагнуть приєднати штат до Афганістану. Після повторного приходу до влади в Афганістані Талібану в 2021 році, Пакистан, зокрема прем'єр-міністр І. Хан, сподівався на вирішення питань стосовно законності кордону між країнами. Проте Афганістан досі не визнає лінію Дюрана, претендуючи на Белуджистан та Хайбер-Пахтунхву. Через ці суперечки прикордонні протистояння між армією Пакистану та пакистанським осередком Талібану відновились. Так, 6 вересня 2023 року два військові пости, розташовані поблизу кордону з Афганістаном у районі Калаш округу Чітрал, були атаковані пакистанським осередком Талібану, в

результаті чого було вбито двох пакистанських солдатів та дванадцять бойовиків [57].

В Шрі Ланці після поразки Тигрів Таміл Іламу у 2009 р. прояви озброєного сепаратизму майже зникли. Основний тамільський політичний блок — Тамільський національний альянс (ТНА), перейшов до вимог розширення автономії північних і східних провінцій. У грудні 2022 р. влада Шрі-Ланки організувала переговори з ТНА: було домовлено про звільнення близько 14 тамільських в'язнів і повернення землі тамільській громаді. Цей процес був частково успішним, але згодом сповільнився. Ряд радикальних буддійських груп (сингалезьких націоналістів) різко виступили проти передачі влади. У лютому 2023 р. буддійські ченці спалили примірник Конституційної 13-ї поправки (що передбачає децентралізацію) на знак протесту. Це засвідчило, що етнічне питання досі розколює країну [51].

В середині країн регіону нерівномірно зростає терористична загроза. У Пакистані кількість терактів у 2021–2024 роках безперервно зростала, повертаючись до довоєнних рівнів. Зростання атак призводить до сотень загиблих серед силовиків і цивільних (у 2024 — 358 вбитих; у 2020 відбувся спад). В Індії кількість загиблих від сепаратистських інцидентів у 2022–2023 рр. становила понад 250 осіб [64].

Таким чином, на сьогодні сепаратизм на теренах Південної Азії все ще лишається серйозним чинником у внутрішній та зовнішній політиці країн регіону. Основні тенденції сепаратизму є незмінними з 1947 року. Більшість вимог пов'язані з порушенням прав на автономію регіонів, питання найбільш чутливе для місцевого населення. Сепаратизм та невдоволення центральною владою виникають здебільшого в економічно нерозвинених регіонах із наявними соціальними проблемами. Пакистан залишається центром найбільших сепаратистських виступів, а Кашмір, який через сепаратистську діяльність є найгарячішою точкою, збройний опір значно послабився.

2.3 Основні проблеми розвитку сепаратизму в Південній Азії

При аналізі динаміки розвитку сепаратизму, завжди треба враховувати загальний вплив сепаратизму на різні аспекти державної діяльності та сутність самої проблеми. У контексті дослідження сепаратизму в Південній Азії ці фактори є ключовими через самобутність регіону, складну політичну ситуацію та стратегічне значення на міжнародній арені. Визначення проблемних питань, які пов'язані із діяльністю сепаратистських рухів у подібних стратегічних регіонах, дозволяє краще усвідомлювати політику держав усередині них.

Основним непорозумінням між сепаратистськими рухами та урядом є питання регіональної автономії на законодавчому рівні. Багато сепаратистів у регіоні вважають, що їхні прагнення не можуть бути враховані в існуючих конституціях (прикладом є сепаратисти в Кашмірі). Схожа ситуація спостерігалася у випадку з тамільським рухом на Шрі-Ланці та белуджським рухом у Пакистані протягом попередніх десятиліть. Ця відмінність у поглядах ускладнює будь-які розмови з урядом: лідери дотримуються важливості збереження цілісності землі (наприклад, поваги до контролю Індії над Кашміром), тоді як прихильники свободи вважають, що цей компроміс є недостатнім. Проблема державного тиску на регіони, який проявляється у вигляді обмеження прав на автономію або незаконне втручання в регіональні справи, викликає опір. Раніше згадане скасування особливого статусу Джамму і Кашміру у 2019 році сприйнялося низкою аналітиків та противників рішення всередині Кашміру як фактор підбурення конфлікту надихаючий на нові атаки радикальних угруповань [27, с. 14-15]. Суперечки щодо самого статусу конфліктуючих сторін ускладнюють врегулювання. Це породжує між ними підозри та робить класичні правові механізми вирішення конфліктів практично незастосовними.

Вагомим фактором, який напряму пов'язаний із сепаратизмом, є економічний. На це варто дивитися з кількох сторін, а саме: як сепаратизм є чинником в економіці держави та як економічна політика держави є важливим чинником у становищі неспокойних регіонів. Фактор

асиметричного розвитку, що полягає у вищих рівнях бідності та нерозвиненості віддалених регіонів порівняно з іншими, є ключовим у підживленні сепаратистських настроїв. Прикладом є майже усі відомих рухів у Південній Азії, проте саме в контексті економічної ізоляції показовою є ситуація в Белуджистані. Штат є найменш розвиненою територією Пакистану, становлячи лише близько 3–4% ВВП країни. Показники смертності, рівня бідності та індексу людського розвитку також найнижчі порівняно з іншими штатами [94]. Починаючи з 70-х років уряди Пакистану та Белуджистану мали ідею побудови глибоководного порту в невеликому місті Гвадар. Прибережна частина моря мала потрібну глибину, тому такий порт міг би стати ключовим для торгівлі Пакистану. Перша фаза будівництва розпочалася у 2002 році після того, як Китай проявив інтерес до проєкту. З того моменту порт постійно розширюється, проте через боргові зобов'язання Пакистану фактично перебуває у володінні Китаю. Попри це, Китай та Пакистан є тісними економічними партнерами, а починаючи з 2015 року країни запустили проєкт Китайсько-пакистанського економічного коридору, в рамках якого Китай робить багатомільярдні інвестиції в розбудову інфраструктури в країні. Негативним ефектом від цього проєкту стало посилення військової присутності через регулярні атаки белуджських сепаратистів. Причиною нападів на інфраструктурні проєкти стало розчарування місцевого населення, оскільки більшість прибутків від цих проєктів надходила до центру, не приносячи користі місцевим громадам. Так, Китайська державна Metallurgical Corporation of China Ltd., яка керує мідно-золотим проєктом Саїндак в районі Чагай, отримує 50% прибутку, тоді як Пакистан – 48%, а Белуджистан – 2% [89]. Окрім стратегічного порту Гвадар, у штаті також знаходиться газове родовище Суї, яке було відкрите в 1952 році та є основним внутрішнім джерелом газу в Пакистані. Проте, на думку місцевих громад, розподіл прибутків від продажу газу є нерівномірним, а ціни на газ є штучно заниженими [31, с. 56]. Також, з огляду на те, що на цих проєктах майже відсутня місцева робоча сила, а більшість

працівників є китайськими громадянами, місцеві вбачають у цьому економічну окупацію регіону. У низці регіонів корисні копалини та земля опинилися в центрі конфлікту. Це має історичне підґрунтя: наприклад, британське освоєння чаю та гуми на Північному Сході Індії відірвало регіон від решти країни, сформувавши підґрунтя для майбутнього невдоволення. Нерівномірний розподіл прибутків від видобутку часто лише погіршує регіональні ресентименти.

Сепаратистські настрої в Південній Азії часто супроводжуються відчуттям, що уряд «забуває» про регіони, які вважають «другорядними». Окрім Белуджистану, подібна проблема існує і в індійському Пенджабі. Незважаючи на розвинене сільське господарство в штаті, він має проблеми з розвитком інфраструктури, а також низьку залученість молоді в роботу та поширену наркоманію через вище перелічені фактори. Проте з боку урядів країн сепаратистські рухи та загроза збройних повстань унеможливають розвиток регіону. Можливість здійснення атаки на будь-які інфраструктурні проєкти ставить під загрозу економічний розвиток та може відлякати інвесторів (особливо закордонних) від організації будь-яких проєктів. В таких регіонах, як Джамму та Кашмір, Белуджистан, Хайбер-Пахтунхва і навіть Читтагонг, проблемою економічного розвитку є постійна загроза терористичної атаки, яка зриває будь-які плани для розбудови важливих економічних проєктів. Так, регулярні сепаратистські атаки в Белуджистані неодноразово відклали розбудову інфраструктурних проєктів у рамках СРЕС та наразі ставлять під загрозу його подальше існування через неспроможність влади Пакистану захистити інфраструктуру економічного коридору [28].

Проблемним моментом досі залишаються і нематеріальні питання, такі як культура та мова. Наприклад, в Індії дравідійські мови Півдня і гінді на Півночі створюють розкол; багато тамільців відчували себе «вигнанцями» в політиці, що свого часу стимулювало сепаратистські настрої у штаті Тамілнад (частина Індії). Подібні відчуття «відчуженості» чи

недопредставленості у центральних урядах підсилюють етнорелігійні напруження. Релігійні течії часто є фактором розкручення сепаратистських настроїв [68].

Часто влада реагує на сепаратизм силовими методами без успішного залучення діалогу. Занадто жорсткий курс (режими надзвичайного стану, заборона партій, блокування інформації) породжує нові приводи для протесту. Головна проблема надмірного тиску полягає в тому, що завжди існує ризик перетворити відносно помірковані регіональні сили на радикальних екстремістів або навіть на злочинні угруповання. Особливий ризик у такому сценарії полягає в тому, що вони можуть бути як одним із джерел дестабілізації, так і одним із чинників її посилення. Постійний безперервний тиск без мирних спроб може мати різні наслідки, які часто є непередбачуваними. Сепаратистські угруповання активізуються щоразу під час дестабілізації влади в країні. Це створило пастку військового контролю: з одного боку, він поглиблював невдоволення через репресивність, з іншого — його послаблення призводило до посилення безладів. Це не означає повне відкидання силового методу, оскільки він залишається важливим засобом стабілізації та може призвести до компромісу, як це сталося в Південно-Східних штатах Індії.

Постійні скандали, пов'язані з корупцією, а також нераціональне використання ресурсів підривають довіру до держави. Коли значна частина фінансів «зникає» в бюрократичних процесах або через жадібність, місцеві громади починають вважати, що політичні та бізнес еліти з центру наживаються за їхній рахунок. Така ситуація особливо виразна у відсталих регіонах, де брак бюджетних коштів помітніший. Наприклад, масові поховання активістів Таміл Іламу в післявоєнний період та невирішені справи про «зниклих» на Шрі-Ланці збільшують недовіру тамільської меншини до решти країни. Загалом кумулятивний ефект неякісного управління та постійної корупції посилює ізоляцію маргіналізованих громад [93].

У контексті поширеного сепаратизму в регіоні протягом десятиліть він поступово перетворювався на вагомий фактор у міжрегіональних та позарегіональних міжнародних відносинах. Сепаратизм у Південній Азії вже набув регіонального відтінку. Наприклад, Пакистан звинувачує Індію у підтримці белуджських повстанців, тоді як Індія переконана, що Пакистан фінансує кашмірські угруповання (наприклад, Лашкар-е-Таїба і Джаїш-е-Мухаммад, сформовані з колишніх моджахедів після війни в Афганістані). Розв'язання проблем сепаратизму безпосередньо впливає на баланс сил у цьому протистоянні. Конфлікт у Кашмірі залишається «гарячою точкою»: атаки й перестрілки на кордоні періодично спалахують, аж до кроків «за межею» [39].

У деяких публікаціях наголошують, що Індія застосовує так звану «оборонно-наступальну» стратегію, підтримуючи сепаратистів у Пакистані як спосіб «відплати» за атаки, з якими пов'язують пакистанські спецслужби. Усе це створює ефект взаємного посилення: конфлікти всередині однієї країни стають інструментом тиску зовні. Окрім цього, сепаратизм навколо Хайбер-Пахтунхви та Белуджистану є ключовим фактором у відносинах у рамках трикутника Іран–Афганістан–Пакистан. Особливо це стало очевидним після приходу до влади в Афганістані руху Талібан, що зробило країну непередбачуваним актором. Якщо Іран та Пакистан є давніми союзниками в антисепаратистській діяльності, то дії Афганістану, спрямовані на підтримку сепаратистів, слугують каталізатором дестабілізації Південної Азії [94].

Роль Китаю як одного з претендентів на лідерство в регіоні також важко переоцінити. Окрім фінансування мегапроектів у Пакистані, він також залучений у кашмірський конфлікт, оскільки визнає Північно-Кашмірські території частиною Пакистану, чим підтримує пакистанську позицію. Пекін використовує економічні важелі (гроші та інвестиції) та дипломатію в ООН, щоб підтримати стратегічного союзника Пакистан і водночас стримувати Індію в Кашмірі й регіоні загалом. Будівництво порту Гвадар і шосейних

зв'язків через Белуджистан укріпило сприйняття Китаєм свого впливу, але також роздратувало місцеве населення, яке відчуває, ніби ця територія продається іноземцям. Китай, окрім претензій на частину Кашміру, також претендує на Аруначал-Прадеш, який навіть був одним із об'єктів індійсько-пакистанської війни [28]. Претензія КНР на Аруначал-Прадеш вписується і в контекст її боротьби за вплив над Бангладеш, який після перевороту, лише укріпив стосунки з Китаєм. Так, в квітні 2025 року під час свого візиту в Китай М. Юнус, заявив, що «Сім штатів Індії, східна частина Індії, які називаються сімома сестрами, не мають виходу до моря. Вони не мають можливості дістатися до океану. Ми є єдиними охоронцями океану для всього цього регіону. Тож це відкриває величезні можливості. Це може бути продовженням китайської економіки». Враховуючи минулі спільні торговельні проекти з Бангладеш, в Індії це сприйняли як, відмову у співпраці та надання повноцінного доступу до портів Китайському торговельному (а за можливості і військовому флоту.)»

Щодо позарегіональних акторів, то їхній вплив у рамках підтримки сепаратизму або протистояння йому більш обмежений. Сполучені Штати та Європейський Союз зацікавлені передусім у боротьбі з тероризмом і стабільності в регіоні. США укріпили стосунки з Індією в регіоні та підтримують її суверенітет і неподільність території. Це стосується і інших держав: так, представників БРАС вони визначають як терористів. Пріоритетами ЄС та ООН є моніторинг прав людини. Періодично вони закликають до мирного врегулювання в Кашмірі чи розслідування зникнень у Белуджистані, що додає міжнародного тиску на відповідні уряди. Щодо спільної кооперації в рамках неурядових організацій, то вона на сьогодні є неефективною.

Усі конфліктні ситуації навколо позарегіональних гравців пов'язані з радикальними представниками діаспор, які знайшли притулок у західних країнах через кращі умови для біженців. Наприклад, тамільська діаспора в Індії і на Заході є одним із головних лобістів прав шрі-ланкійських тамілів і

тисне на Нью-Делі, щоб реагувати на порушення прав людини в Шрі-Ланці. Проте після свого втручання у війну в 1987 році Індія неохоче втягується в протистояння тамілів і сингальців. Тим часом обидві країни конкурують за вплив на Мальдівському та Шрі-Ланкійському узбережжях — до того ж в умовах зростання китайської присутності, що ускладнює індійські прагнення до регіональної гегемонії. У свою чергу, політика Китаю полягає в підтримці будь-якого уряду, який гарантуватиме його економічні інвестиції. Проблемою у відносинах із Заходом для Індії також залишаються періодичні репресивні заходи, спрямовані на придушення сикхського руху.

Отже, розвиток сепаратизму в Південній Азії продовжує залишатися вагомим проблемою у стабільному внутрішньому розвитку та побудові міжнародних зв'язків. Сепаратизм є як наслідком невдалої політики держави у сфері економічної інтеграції та дотримання прав на регіональну автономію, так і причиною слабкого розвитку окремих регіонів. Він також використовується як інструмент тиску на уряди країн з боку зовнішніх гравців, які намагаються посилити свій вплив у регіоні. У майбутньому, за відсутності вирішення проблеми, регіон може зазнати застою в розвитку та остаточно втратити стабільність

РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ СЕПАРАТИЗМУ В ПІВДЕННІЙ АЗІЇ

3.1. Перспективи розвитку сепаратизму в Південній Азії

На сучасному етапі розвитку провідних країн Південної Азії фактор сепаратизму зберігає свою актуальність та визначає специфіку політичних процесів у регіоні. Попри тенденцію на зниження напруги між центром та областями з високим рівнем сепаратистських настроїв, проблема досі є чутливою точкою для країн регіону. Цей факт обумовлює подальше дослідження сепаратизму в Південній Азії та аналіз шляхів його розвитку та як цей феномен може відправитись на країнах регіону в середньостроковій перспективі.

Якщо оцінювати рівень активності сепаратистських політичних сил та угруповань то серед 4 основних країн регіону, один з найменших наразі має Бангладеш. З літа 2025 року в країні тривають спецоперації та арешти, які стримують конфлікт. Водночас посилюється ісламізм (від поміркованого до радикального) та бенгальський націоналізм [67]. Їх поєднання із земельними суперечками в Читтагонгу створює потенційну точку загострення.

Для опису потенційних сценаріїв розвитку ситуації навколо сепаратизму в Бангладеш, варто їх поділити на три типи: ескалація, мирний сценарій та збереження чинного статусу. Ескалація в Читтагонгських пагорбах можлива у разі відмови уряду виконувати мир 1997 року та реформи в СНТ, а також при посиленні асиміляції місцевих народів і силовому придушенні спротиву. У цьому випадку угруповання на кшталт Національного фронту Кукі можуть здобути нових прихильників і активізувати напади на військові та поліцейські об'єкти. Попри вигідну для партизанів місцевість та зв'язки з повстанцями з М'янми (Армія Аракану), успіх сепаратистів Читтагонгських пагорбів малоймовірний [84]. Райони корінних народів залишаються промислово відсталими та поганою інфраструктурою, що позбавляє їхніх ресурсів для тривалого протистояння. Важливим чинником могла б стати іноземна

підтримка, проте її перспектива також невелика хоча і можлива. Потенційно її можуть надати Китай, Індія та Пакистан. КНР зацікавлена в стабільності в регіоні через його ключову роль у проєкті «Один пояс, один шлях». В залежності від ескалації відносин між Бангладеш та Індією, друга потенційно може надати допомогу сепаратистам, що в свою чергу розтягне конфлікт на певний час. Проте навіть з урахуванням допомоги сепаратистом з третіх країн, такий сценарій призведе до придушення руху за автономію [87].

Статус-кво означає продовження Бангладеш політики, переселення бенгальців у Читтагонг. Протистояння зведеться до дрібних операцій проти повстанців, які не мають ресурсів для масштабної боротьби. Ситуація залишається «низькоінтенсивною» попри незначне зростання сутичок. При подібному розвитку подій, може повторитись доля тамілів в Шрі-Ланці, де боротьба за права національних меншин проходить лише у форматі протестів та політичної боротьби. Ймовірність того, що треті країни виступлять проти такого розвитку подій є доволі невисокою. Індія, не зважаючи на конфронтацію з нинішнім урядом Бангладеш через приховування у себе на території колишнього прем'єр міністра країни Ш. Хасіні, досі сподівається на продовження спільних економічних проєктів [83].

Третій сценарій передбачає мирну інтеграцію регіону через виконання угоди 1997 року. За умови тиску міжнародних партнерів на Дакку, справедливий розподіл багатств може забезпечити «сталий мир» без нового збройного конфлікту. Реалізація мирної інтеграції Читтагонгу залежить від політичної волі, часу та реформ. Якщо після виборів 2026 року до влади прийдуть помірковані ліберальні сили, мирне врегулювання стане більш імовірним. Натомість прихід націоналістичних чи ісламістських сил, може ускладнити виконання мирної угоди, роблячи більш вірогідними перший або другий сценарії.

Інша країна де нині інтенсивність сепаратизму згасла є Шрі Ланка. Становище тамільської громади, на сьогодні в державі є неоднозначним. За повідомленнями правозахисних організацій, таміли досі стикаються з

дискримінацією. Проте сам рівень дискримінації поступово спадав. Нова влада, на чолі з А. Діссанаяке, заявляли, що будуть поступово відмінити закони які були базисом для дискримінаційних практик [49].

Якщо оцінювати можливість потенційної ескалації, то на сьогодні її ймовірність є однією з найнижчих серед усіх конфліктів за участі сепаратистських груп на території Південної Азії. Повторне збройне протистояння на Шрі-Ланці мало ймовірне через кілька факторів. Так, організаційний потенціал ТВТІ зруйновано чистками після 2009 року, які підірвали військове керівництво організації. Діяльність колишніх членів уважно відслідковується силовими органами та присікається за допомогою арештів, викрадень і катувань. Довіра до ТВТІ серед тамілів залишається низькою через їхню жорстоку тактику терору проти військових і цивільних, що відіграла багатьох прихильників [49]. Втома населення від бойових дій та страх перед повторенням жорстких урядових репресій змусили тамільські рухи перейти до виключно політичної діяльності. Водночас тиск із боку тамільської діаспори та зростання внутрішніх протестів можуть посилити осередки невдоволення, особливо якщо уряд Шрі-Ланки затягуватиме з послабленням дискримінаційних заходів або у разі приходу до влади націоналістичних сингальських партій. Проте навіть такий сценарій навряд призведе до масової мобілізації тамілів.

На сьогодні найбільш ймовірним виглядає поступова стабілізація у відносинах між тамільською громадою та центральним урядом. Більшість тамілів всередині країни втомлені від війни й не хочуть брати участь у повторному повстанні [49]. Наразі найбільш імовірною є поступова стабілізація відносин між тамілами та урядом Шрі-Ланки. Втома від війни знижує підтримку сепаратизму, створюючи умови для реформ, зокрема запровадження територіальних рад із ширшим самоврядуванням і справедливим розподілом коштів [49]. У разі більшої відданості уряду Шрі-Ланки врегулюванню відносин із тамілами цілком імовірним є втілення комплексного плану. Такий сценарій передбачає інтеграцію регіону із

врахування вимог меншини через конституційну реформу. В цьому контексті рішучість уряду Шрі Ланки буде залежати від його ж успіху, в економічній та соціальній політиці. Перемога центристів у провінціях відображає пріоритет населення — економічний розвиток. Провал уряду може призвести до повернення сингальських націоналістів до влади в найближчі роки, що загрожуватиме мирному врегулюванню конфлікту [49].

Міжнародне втручання у сепаратистські рухи мало ймовірно. Індія підтримує автономізм, але виступає проти створення Тамільської держави. Міжнародні столиці дистанціюються від радикальних сепаратистських проєктів, і серйозних ознак їх майбутнього втручання не спостерігається. Такі країни як КНР, США, Індія та країни ЄС, зацікавлені в співпраці з урядом Шрі Ланки на економічних засадах. Єдине, що може спонукати такі країни, як Індія та КНР, підтримати тамільських радикалів, — це загроза втрати впливу на Шрі-Ланці. При цьому це передбачає, що відносини між країнами перебуватимуть не в стані холодного конфлікту чи конкуренції, а в стані серйозного загострення.

На відміну від Шрі Ланки та Бангладеш, перспективи розвитку сепаратизму в Індії та Пакистані є не такими однозначними. Якщо розглядати стан сепаратизму в Індії та те як він буде розвиватись в найближчі роки, то багато в чому це залежить також, і від суб'єкту обговорення. Поки що, найгострішою є ситуація навколо штату Джамму та Кашмір. Штат який одночасно є і точкою напруги у відносинах Індії-Пакистану-КНР, і дестабілізуючим фактором в середині Індії.

Ситуація навколо Кашміру є парадоксальною, оскільки незважаючи на постійну напругу в штаті та активну діяльність сепаратистських груп, вона є більш передбачуваною ніж в інших штатах. Це пов'язано із контекстом ситуації навколо регіону, оскільки питання його приналежності, є важливою частиною відносин у трикутнику Індії-Пакистану-КНР. Як показує історія, ескалація в регіоні одразу переростає в напруження у відносинах між Індією та Пакистаном, через тісні зв'язки останнього з сепаратистськими

угрупованнями. Зіткнення між Індією та Пакистаном в травні 2025 відбулось саме по такому сценарію. Проте через ядерний статус обох держав, вони не наважуються на серйозну ескалацію. Тому при збереженні відносної внутрішньої стабільності всередині обох держав, активізація озброєних сепаратистських угруповань у штаті буде закінчуватись або їх придушенням, або сутичками Індії та Пакистану. Такі інциденти згодом поступово переростатимуть у деескалацію [80]. Що стосується діяльності самих сепаратистських угруповань (від автономістів до ісламських бойовиків), то вона доволі сильно послабилась через жорстку політику уряду Індії. Після 2019 року в регіоні пройшла низка арештів серед активістів Конференції Хуріят, що доволі сильно підірвало її позиції. На сьогодні майбутнє основного осередку просепаратистських сил є невизначеним. Після посилення впливу уряду Нью-Делі, їхня діяльність була серйозно обмежена, що змусило частину з них перейти до співпраці з центральною владою. Попри послаблення сепаратистів, Пакистан не відмовлявся від їх підтримки. Так, Начальник штабу армії Асім Мунір прямо заявляв, що «Пакистан не забуде й не відмовиться від Дхамму і Кашміру» та продовжить «політичну, дипломатичну і моральну підтримку» боротьбі за самовизначення індійських кашмірців [81].

Такий розклад означає, що зменшення присутності сил безпеки та послаблення адміністративного контролю навряд чи відбудеться найближчими роками. При цьому сценарії, конфлікт низької інтенсивності зберігатиме статус-кво, а Індія найімовірніше продовжить жорстко переслідувати сепаратистів. Варто врахувати можливість того, що за достатньої стабільності регіону центральний уряд може повернути деякі права, свободи або попередні повноваження місцевому керівництву. Такий хід подій може відбутися в разі значного послаблення збройних угруповань та втрати пакистанської підтримки через неспроможність або добровільну відмову країни. Проте без сильного внутрішнього чи зовнішнього тиску Пакистан навряд чи змінить цю політику.

Іншим регіоном із мінливим рівнем стабільності є Північний Схід Індії. В цьому регіоні де сьогодні проживають етнічні групи з вимогами автономії та тривають локальні конфлікти один з найвищих рівнів напруги на субконтиненті. На момент 2024–2025 рр. Індія посилила безпеку та продовжує активно протидіяти кризам паралельно з цим Індія намагається залучити регіональну підтримку, пропонуючи економічний розвиток і інфраструктуру.

Наразі важко однозначно визначити чи відбудеться ескалація в даному регіоні в середньостроковій перспективі. З урахуванням можливих подій у найближчі роки, ймовірність нової ескалації невисока, але занадто відчутна, щоб її ігнорувати. Останніми роками різні угруповання (UFLA, NSCN, PLAM тощо) активізувались через невдоволення політикою Індії, що, на їхню думку, обмежує автономію. Це спричинило напади на урядові об'єкти й жорстку відповідь силовиків, а також зростання локальних націоналістичних рухів. Це невдоволення може посилитись зовнішніми чинниками. Так, прогнозується ймовірний притік населення з Бангладеш та М'янми [38]. Подібні притоки в минулому лише посилювали невдоволення місцевих народів, які вважали що їх намагаються витіснити з власних земель. Протести проти імміграційних законів в таких штатах як Ассам та Маніпур, є іншим можливим каталізатором заворушень. В контексті сепаратизму в регіоні також варто враховувати динаміку відносин КНР та Індії. За останні місяці між країнами відбулась відлига на фоні ускладнення відносин зі США. Проте відлига радше впливає на їх глобальну політику яка полягає у захисті спільних інтересів. В свою чергу вони все ще є конкурентами в регіоні, які можуть використовувати переваги та слабкості задля посилення впливу. Так, в липні 2025 було анонсовано що КНР запускає будівництво найбільшої дамби в світі на річці Ярлунг-Цанг. Індія висловила невдоволення цим проектом оскільки дамба давала би повний контроль над ключовою для торгівлі та господарства річкою Північного Сходу – Брахмапутра. В разі напруження відносин між державами Китай потенційно може обмежити потік води, що в свою чергу

сильно вдарить по економіці регіону [95]. Такий хід подій може похитнути стабільність в регіоні та підготувати ґрунт для зростання невдоволення центральним урядом.

Проте хоч поєднання таких сценаріїв і може призвести до зростання невдоволення місцевого населення політикою уряду, варто враховувати два важливі фактори. По-перше, важко спрогнозувати ймовірність того, що посилення міграції та блокування річки дамбою (яка поки що є лише проектом) станеться одночасно. По-друге, навіть в разі ескалації ймовірність їх успіху ще менша ніж 40 років тому. На сьогодні Індії є стабільнішою, а її збройні та внутрішні сили є більшими, досвідченішими та мають кращу координацію. В свою чергу цього не можна сказати про сепаратистські угруповання, які тривалий час знаходяться під тиском силовиків та є об'єктами атак та арештів. Динаміка розвитку регіону хоч нестабільна та з певними нюансами, проте позитивна. При збереженні цієї динаміки та за відсутності значних потрясінь, то в найближчі роки існує висока ймовірність збереження безпекової стабільності із придушенням збройних сепаратистських угруповань. При такому розкладі подій ймовірність, компромісів центрального уряду з місцевими автономістськими та сецесійними рухами лишається невисокою оскільки, другі матимуть менше важелів впливу.

У порівнянні з іншими рухами в Індії, рух за створення Халістану, є найменш активним, в плані внутрішніх заворушень. Зважаючи на минулі події в штаті Пенджаб, неможливо не брати до уваги відновлення обмежених протистоянь між центральною владою та радикальними прихильниками Халістану. Проте кількість факторів, яка повинна скластися для втілення цього варіанту розвитку подій, робить його малоперспективним. Настрої в Пенджабі на сьогодні є не такими проактивними, здебільшого через жорстке ставлення влади Індії до будь-яких публічних діячів та рухів які можуть асоціюватись із халістанським рухом. На сьогодні в Пенджабі немає серйозних рухів за ширшу автономію чи незалежність. Зарубіжні рухи також

перебувають під тиском індійського уряду [95]. Окрім ліквідацій, Індія активно дискредитує активістів Халістану, представляючи їх терористами, що ускладнює поширення прохалістанських ідей у Пенджабі. У найближчі роки діаспора, ймовірно, зосередиться на збереженні цих ідей для майбутнього відродження

Внутрішні тенденції в штаті Пенджаб показують певні сліди зародження невдоволення серед населення. Соціально-економічний стан штату, хоч і дещо відновився після заворушення 80-х, показує негативні тенденції зростання. Із штату з найвищим ВВП на душу населення 50 років, назад він став 10 у списку. Динаміка при цьому є, нажаль, невтішною оскільки регіон розвивається повільніше на 1% ніж в середньому по країні. Потенційне невдоволення, особливо серед аграрних районів де економічні проблеми найвищі, може отримати значний приріст в найближчі роки, що і може стати можливістю для діячів халістанського руху частково повернути позиції. Але такий хід подій може призвести до серйозних проблем лише в довгостроковій перспективі, оскільки лише значний рівень дестабілізації влади в Індії (яка є дуже мало ймовірною) може послабити тиск на прохалістанських діячів закордоном [66].

Зовнішній фактор розвитку сепаратизму в Пенджабі (без урахування діяльності діаспори) також є важливим. Основними країнами які, як вважається, впливають на рух Халістану та можуть скористатись дестабілізацією в Пенджабі – Пакистан та КНР. У випадку з Пакистаном, вплив на сепаратистські угруповання є частиною їх холодного протистояння, яке триває десятиліттями. Індія давно звинувачує Пакистан у фінансуванні радикальних представників халістанського руху. В певному сенсі Пакистан вважається бенефіціаром будь-якої дестабілізації Індії, яка для владних еліт є найбільшою загрозою для держави. Саме тому перспективу підтримки та координації руху в майбутньому неможливо ігнорувати. Китай в свою чергу також за останні роки опинився під підозрою щодо координації руху. В 2024 році в звіті компанії Meta, зазначалось, що КНР координувала мережу

фейкових аккаунтів які видавали себе за сикхів та підтримували протести [56, с. 7]. Тому подальша перспектива підтримки руху з боку Китаю в разі погіршення відносин з Індією, стала більш ймовірною.

Проте найбільшою проблемою сепаратизм є в Пакистані. Активність збройних угруповань та політичних організацій майже в кожному штаті й території країни створює доволі тривожні перспективи. Белуджистан на сьогодні є провінцією із найбільшою ймовірністю ескалації. В регіоні існує хворобливе відчуття відчуженості. Велика частина місцевих вважає, що рішучі економічні вигоди від ресурсів та інфраструктурних проектів йдуть «наверх», а сам регіон залишається бідним і неповноцінним.

В короткостроковій перспективі напруженість, може як зберегтись на поточному рівні, так і збільшитись. Причому ця напруженість може бути пов'язана не тільки з протистоянням між центральною владою та озброєними загонами, але і між самими загонами. За останні роки відбулись розколи у Визвольній армії Белуджистану та Націоналістичній армії Белуджистану, що є явним проявом відсутності взаємодії між групами. Окрім цього сепаратисти в Белуджистані починаючи з 2025 року знаходяться в конфлікті з ІДІЛ-Х, який виступає проти етнічного сепаратизму закликаючи при цьому відновити Великий Хорасан. Хочі між групами розрив в ресурсах та кадрах на користь белуджийських сепаратистів, тим не менш, потенційні сутички вплинуть на стабільність в провінції [36].

В середньостроковій та довгостроковій перспективі, подібні тенденції можуть зіграти не на користь сепаратистським силам. Сама ідея протистояння між бойовиками ІДІЛ та БРАС вигідна Ісламабаду. Це може частково зменшити навантаження на урядові війська та паралельно послабити ворожі угруповання, які знаходяться під постійним тиском. Також, на користь Пакистану грає зацікавленість закордонних компаній у гірничо-видобувних та інших економічних проектах на території Белуджистану. Окрім раніше згаданих інтересів КНР, для яких стабільне функціонування КПЕК є стратегічно важливим, в інвестиціях зацікавлені такі країни як Саудівська

Аравія, Канада, США та інші [89]. Потенційні заворушення і тим паче незалежність регіону який може націоналізувати підприємства іноземних інвесторів, є вкрай не вигідним для них. Єдиною потенційною підтримкою для белуджів може стати допомога Індії. Країна акцентує увагу на їх утисках та веде інформаційні кампанії. Її вплив буде відчутним лише у разі, якщо Пакистан ослабне й не зможе тиснути на сепаратистів, що виглядає можливим з огляду на невдоволення військовою владою та репресіями останніх років. Але на разі перспектива повільного тиску на політичні та повстанські сили белуджів, із поступовим розвитком регіону, є більш ймовірною проте не гарантованою. Компромісне врегулювання на сьогодні є менш ймовірним, оскільки в країні як серед військових, так і серед опозиційних політичних сил, існує консенсус, який полягає у відданості політики придушення автономістських та сепаратистських сил.

Провінція Сінд залишається відносно спокійною. Наразі перспективи виникнення збройного опору є незначними, по низці причин. У провінції наразі існує відносно стабільний, зростаючий середній клас. В регіоні поступово зростає рівень урбанізації, що і є одним з чинників зростання середнього класу. Міське населення Сінду менш схильне до збройних протистоянь з урядом Пакистану та надає перевагу протестам, участі в акціях та політичному житті провінції. Попри зростання акцій протесту в останні або поодинокі збройні інцидентів від радикалів руху за незалежність «Сіндухеш» в останні роки, провінція є більш економічно розвиненою, ніж, до прикладу, Белуджистан, що зменшує можливість мобілізації населення [50]. Також, на відміну від Белуджистану, синдські збройні угруповання мають обмежені ресурси та здійснюють лише поодинокі атаки. Їхня база підтримки лишається вузькою, а більшість націоналістичних партій діє мирними методами.

Варто також проаналізувати ті, що потенційно роблять перспективи розвитку сепаратизму вищими. У короткостроковій перспективі без стрімкого зростання середнього класу, у Сінді буде залишатись значна частка бідного

населення, яке проживає в сільській місцевості. Останні протести в регіоні, окрім захисту прав місцевих жителів і критики політичних репресій, були спрямовані проти нехтування економічними інтересами сільського населення. Місцеві аграрії незадоволені засиллям великих компаній, які володіють більшістю сільськогосподарських земель, що призводить до збідніння селян. Антиурядові настрої в регіоні можуть перерости в сепаратистські лише за умови зростання аналогічних настроїв в інших регіонах (Белуджистан, Хайбер-Пахтунхва), що спричинить ланцюгову реакцію. Посилення тиску силовиків на політичних активістів і правозахисників також може стимулювати сепаратистські ідеї [74].

Як і в ситуації з Белуджистаном, низка країн має економічні інтереси в регіоні, тому вони не зацікавлені в послабленні або зникненні влади Ілсамабаду з Сінду. Що стосується більш мирного вирішення питання сепаратизму, то, як і в інших провінціях, влада може піти на поступки лише у разі значного зростання заворушень місцевого населення або повної трансформації політичного устрою Пакистану. В Пакистані на фоні політичних потрясінь та зростання невдоволення військовими, такий хід подій має середню ймовірність

Іншим регіоном, де зростає загроза радикалізації, є Хайбер-Пахтунхва. Проте ситуація в провінції багато в чому відрізняється від сусіднього Белуджистану. Окрім пакистанського відділу Талібану (Техрік-е Талібан Пакистан, (ТТП)) та ІДІЛ-Х, у регіоні немає великих озброєних груп, які б виступали за відокремлення Хайбер-Пахтунхви. Талібан має доступ до території Афганістану, з якої він і вчиняє наступ. Неозброєні політичні організації провінції (наприклад Рух пуштунів-тахафузів), переважно виступають за більшу автономію в управлінні та припинення репресій проти політичних і громадських діячів. Але варто зазначити що, їхня популярність важко визначити, щоб осягнути рівень їх потенційного впливу на протестні настрої. ТТП останніми роками проводили роботу над трансформацією свого іміджу називаючи себе «захисниками пуштунської нації» [71]. Подібні

методи ТТП підвищують перспективи успішності їх діяльності при зростанні невдоволення місцевого населення владою Пакистану. Потенційній успішності сприяє координація з белуджськими сепаратистами в атаках на об'єкти КПЕК. Проте ймовірність успіху сепаратистів у Хайбер-Пахтунхві без дестабілізації Пакистану доволі низька. ТТП контролює лише віддалені райони, а регулярні операції пакистанської армії проти місцевих осередків Талібану створюють значні труднощі не лише в поширенні поглядів, а й у закріпленні в районах провінції. І не зважаючи на негативне сприйняття великого контингенту армії Пакистану, в середньостроковій перспективі при відсутності дисфункції уряду Пакистану та постійних конфронтаціях армією та ТТП, населення може втомитись від ідей об'єднання пуштунів, що завдасть значного удару по ним.

У разі повної дисфункції уряду Пакистану Хайбер-Пахтунхва має найвищий ризик ескалації конфлікту з сепаратистами. Дії Афганістану, зокрема підтримка Талібаном пакистанських осередків чи спроба анексії провінції, можуть спричинити регіональну ескалацію. Однак такий сценарій залежить від збігу багатьох обставин і не є гарантованим навіть у довгостроковій перспективі. Зовнішні чинники для сепаратизму в Хайбер-Пахтунхві є подібними до тих, що в Сіндху та Белуджистані. Хайбер-Пахтунхва є важливою складовою КПЕК, що робить дестабілізації в регіоні не вигідною для КНР. Проте в даному випадку вплив Китаю в перспективі може виявитись більшим, ніж в інших протистояннях, оскільки після приходу до влади Талібану, країна стала ключовим партнером для Афганістану [85]. Тому в разі потенційної масштабної ескалації є висока ймовірність тиску КНР на обидві країни. Загалом можна навіть стверджувати, що в середньостроковій перспективі, Китай міг би потенційно посприяти пришвидшенню стабілізації відносин між Афганістаном та Пакистаном, що нейтралізує діяльність ТТП в провінції.

Таким чином, регіон Південної Азії наразі знаходиться на етапі відновлення від масштабних внутрішніх протистоянь з якими він зіткнувся в

минулому столітті. Перспективи розвитку сепаратизму в регіоні, загалом знаходяться на низькому рівні в середньостроковій перспективі, через поступову економічну інтеграцію та координовану діяльність силових структур. В короткостроковій перспективі в країнах регіону, за виключенням Шрі Ланки ймовірна певна активізація протистоянь в рамках регіональної напруги. Перспективи компромісного врегулювання питань в регіоні здебільшого залишаються низькими, через стратегію держав на поступове придушення сепаратистських настроїв.

3.2. Можливості протистояння сепаратизму в країнах Південної Азії

Враховуючи попередній аналіз, факт проникнення проблеми сепаратизму, в різних його проявах, до внутрішньої та зовнішньої політики країн Південної Азії є очевидним. Сепаратизм у полікультурному середовищі не може бути усунений швидко, адже він має глибокі історичні, етнічні та релігійні передумови. У цьому контексті важливим є аналіз можливих підходів до подолання сепаратистських тенденцій, які застосовуються сьогодні, а також перспектив, що можуть сформуватися у майбутньому. Будь-який підхід до вирішення цього питання повинен включати варіативність державних та недержавних інструментів для максимізації успіху. В свою чергу односторонній підхід, хоч і не є дисфункціональним, проте може нести неприємні наслідки як для держави так і для суспільства, в особливості у разі його провалу.

Основним методом, який країни регіону застосовують в протистоянні сепаратизму є силове придушення за допомогою внутрішніх сил та армії. Збройні сили країн регіону традиційно відіграють провідну роль у стримуванні сепаратистських проявів. Постійна присутність армії та прикордонних підрозділів Індії в Північно-Західних і Південно-Східних штатах та їх операції по ліквідації членів сепаратистських та афілійованих з ними злочинних угруповань, є одним із чисельних прикладів можливостей

застосування силового методу. Проте використання лише силового методу працює лише в обмежених випадках, коли населення регіону є втомленим від протистоянь та проявляє меншу активність. Прикладом неефективності суто силових методів є дії Пакистанської армії в Белуджистані та Хайбер-Пахтунхві. Не зважаючи на доволі ефективні операції з боку силовиків, надмірне застосування сили лише посилює підтримку сепаратистів серед населення [80]. Звісно, існує можливість відповісти на опір державному тиску ще більшим тиском, як це сталося в Індійському Кашмірі після скасування його особливого статусу у 2019 році. Індія відреагувала на протести відключенням інтернету, арештами політичних діячів та мілітаризацією регіону. Таким чином, державі вдалося дезорієнтувати й посіяти сумніви серед лідерів кашмірського руху. Однак такі дії шкодять поміркованим силам, як-от Хурріят у Кашмірі чи Тахафуз у Хайбер-Пахтунхві, які могли б інтегруватися в політичне життя та відійти від радикалізму. Репресії проти них посилюють озброєні радикальні групи, які можуть стати єдиною альтернативою для регіональних рухів.

Не зважаючи на проблеми, силові заходи для придушення небезпечних груп лишається ключовим засобом у протистоянні сепаратизму та збереженні стабільності в країні. Регіон має широкі можливості покращити силові методи протидії екстремістським рухам які є загрозою для держави. Важливими в цьому контексті є інвестиції в технічну модернізацію сил безпеки. Це включає оснащення бойових підрозділів та спецслужб дронами-розвідниками, тепловізорами та біометричними системами спостереження. Корисним також буде підвищення рівня роботи кіберзасобів, як наступальних так і захисних. До прикладу, можна взяти створений в Індії Національний банк пам'яті (NATGRID) з гігантськими масивами даних, за допомогою якого покращено роботу кібербезпеки і відстеження «наркотероризму» [73]. Таке проактивне застосування високотехнологічних сил призводить до короткого «терміну виживання» терористів і ускладнює організацію ними масштабних атак. В Шрі-Ланки, однією із причин

нейтралізації радикальних угруповань на півночі, стали зміни в середині армії країни. Окрім розширення збройних сил, також була покращена їх координація.

У силовому протистоянні сепаратизму важливим є також створення правових рамок, які могли б ефективно протидіяти сепаратизму при цьому не порушуючи базових прав людини. Загалом в більшості країнах Південної Азії діють доволі жорсткі анти-терористичні закони, які часто не лише порушують права людини, а й є інструментом політичних репресій. Двома очевидним прикладами є подібні закони в Індії та Пакистані, які неодноразово піддавались критиці. Так, в Індії в зонах конфлікту (Кашмір та окремі райони Південного Сходу країни) діє Акт про особливі повноваження силових підрозділів (AFSPA). Цей закон спрямований на боротьбу із збройними угрупованнями, зокрема сепаратистськими. Його суть полягає в наданні широких прав діяльності силових структур у боротьбі із порушниками правопорядку в неспокійних районах держави. Згідно з актом, діяльність силових структур не потребує ордеру, а також вони мають юридичний імунітет від будь-яких проваджень за протиправні дії. Закон неодноразово критикувався правозахисними організаціями, які наголошували на численних порушеннях прав людини в слідстві його дії. Попри критику, як в минулому, так і сьогодні закон продовжує діяти, що в перспективі лише заважає мирній інтеграції регіону [79]. Подібно, до Індії у Пакистані з 1997 року діє антитерористичний закон, який так само розширяє повноваження силових структур проти суб'єктів які представляють «суттєву загрозу національній безпеці». За його допомоги влада часто притягує до відповідальності активістів, а інколи – оголошує «невірними» етнічні меншини. Враховуючи спробу внести поправку до цього закону, яка розширила б повноваження силових структур, влада Пакистану налаштована вести жорстку боротьбу з сепаратистськими силами (зокрема в Белуджистані), які перешкоджають економічним та зовнішньополітичним планам країни. Подібні закони, які стають основою зловживань повноваженнями з боку владних структур

існують і в Шрі-Ланці і в Бангладеш, що робить проблему загальнорегіональною [49]. Особливо вони стають проблемою в провінціях з високою корупцією у владних органах. Корумпованість місцевих урядів і силових структур сприяє зловживанню законом для особистої вигоди без правових наслідків. Імовірним виходом може стати реформа антитерористичного та правоохоронного законодавства.

Ключовою нормативною зміною є зняття або послаблення імунітету на діяльність силових та правоохоронних структур (як на загальнонаціональному рівні, так і в окремих районах). Таким чином, в країнах буде забезпечена відповідальність представників поліції та армії за їхні потенційні правопорушення пов'язані з антисепаратистською та антитерористичною діяльністю. У цьому контексті зміна правомірності діяльності без ордеру також може зменшити напругу серед населення в регіоні. Проте в питаннях таких реформ завжди треба балансувати між можливостями та обмеженнями силових структур. Тому розширені повноваження структур у районах із високим рівнем напруги мають сенс, проте вони повинні бути підзвітними.

Важливим в протистоянні сепаратизму також є використання політичних інструментів. У цьому контексті під політичними інструментами мається на увазі не лише інтеграція місцевих рухів в легальну політичне життя регіону, а й проведення переговорних процеси, розширення автономії чи інституційні реформи. Країни регіону, крім Пакистану, активно застосовують політичні інструменти для боротьби з сепаратизмом, намагаючись дотримуватися їх попри суперечності. Індія, зокрема, укладає мирні угоди з колишніми повстанцями, обіцяючи розвиток та інтеграцію регіону. Найуспішнішим прикладом є Мізорамський мирний договір, який став взірцем подолання сепаратизму регіоні. Після довготривалої війни він дозволив інтегрувати провінцію на умовах визнання індійського суверенітету з боку штату та розширення прав автономії, захист культури та амністію сепаратистам з боку уряду. Таким чином, на сьогодні в штаті Мізорам майже повністю відсутні

сепаратистські настрої та він вважається найспокійнішим в Південно-Східній Індії [12]. Проте цей випадок є доволі унікальним, оскільки інші подібні ініціативи часто не призводили до жодних результатів. Окрім раніше згаданого Бангладеш, де мирний договір із рухом корінних народів Читтагонгу не був імплементований і лишається лише базою для майбутнього вирішення питання, схожа ситуація є і в Шрі Ланці. Там впровадження конституційної 13-ої поправки, яка робила тамільську, другою мовою та проголошує створення місцевих ради, гальмується, а багато інших питань (земельні, правоохоронні, економічні) ігноруються [14].

Загалом подібне небажання послаблювати тиск на протестні групи та ігнорування вимог неспокійних провінцій потенційно закладає підґрунття для майбутніх протистоянь. Окрім раніше згаданого зменшення тиску на рухи та партії представників національних меншин, існує також реформа управління на місцях. Це особливо актуально для Південної Азії, де більшість країн поліетнічні. Приклад Мізораму показує, що надання штату більшої автономії може зменшити напругу з урядом. Проте створення ексклюзивних умов самоуправління для окремих штатів може призвести до проблем, породжуючи нерівність між провінціями та ще більшу напругу. Оптимальним рішенням може бути загальнонаціональна реформа самоуправління, федералізація або розширення прав місцевої влади для всіх штатів. Це включає врахування їх економічних, політичних та культурних особливостей та інтересів при збереженні їх зв'язку з центральним урядом. Враховуючи складний контекст регіону, питання власних силових структур штатів є суперечливим. Це може занадто сильно послабити присутність центрального уряду, посилити потенційних сепаратистів та стати інструментом маніпуляцій внутрішнім становищем країни з боку інших держав. Іншим, питанням менш дискусійним, є створення спільного-інформаційного та культурного простору. Загалом, воно є важливим для об'єднання держави і багато в чому необхідним, але воно повинно поєднуватись і повагою на державному рівні до національних

меншин. Проте розширення повноважень місцевої влади по іншим питанням, може зняти з порядку денного низку суперечок з центральною владою.

Окрім послаблення тиску та розширення прав на самоуправління, існують також інші стимулюючі заходи які би послабили сепаратистські настрої. Основними є програми економічного розвитку, які могли б інтегрувати господарську діяльність проблемних регіонів з усіма іншими. Економічні важелі включають стимулювання розвитку і інтеграції периферійних регіонів.. Наприклад, індійський уряд регулярно запускає інвестиційні пакети в райони колишніх конфліктів (Нагаленд, Мізорам, Джамму і Кашмір), а також впроваджує соціально-економічні програми для племен і національних меншин. У 2023 році під час підписання мирної угоди між урядом та ULFA, передбачалось створення фонду для покращення освіти, охорони здоров'я та інфраструктури [45]. В Кашмірі Індія активно намагається розбудовувати інфраструктуру та інвестувати в галузь туризму, яка є важливою складовою економіки країни. Іншим прикладом є Пакистан, який активно намагається залучати іноземні інвестиції для розбудови інфраструктури в Південних та Західних регіонах.

На сьогодні система економічних програм, хоч і має певний рівень розвитку, потребує удосконалень. Це стосується не тільки державної підтримки, а й державних регулювань які потребують перегляду. Найбільші проблеми слабкий економічний розвиток приносить Пакистану. Каїні необхідно переглянути спосіб, у який доходи з інвестиційних проектів та економічної діяльності загалом розподіляються між бізнесом, центральним урядом та місцевою владою. Загалом у випадку Пакистану, проблемою є той факт, що інвестиції, зокрема в рамках КПЕК, не спрямовані на покращення економічного становища регіону, а радше на загальнонаціональний економічний розвиток [89]. Тому будь-які програми розвитку в периферійних районах країн регіону насамперед бути спрямовані на економічну інтеграцію. Ці райони повинні бути важливою частиною економіки країни, таким чином прив'язуючи його до інших штатів. Окрім інвестицій у великі економічні

проекти, важливим напрямком розвитку можуть стати впровадження програм підтримки малого та середнього бізнесу. Це не лише є потенційним джерелом розвитку економіки регіону, а і може покращити фінансове становище місцевого населення, що зменшить напругу у відносинах з центральними урядами та послабить позиції сепаратистських груп.

Проблема сепаратизму в країнах Південної Азії не входить до сфери виключно внутрішньої політики. Вона виходить за межі країн та багато в чому регіону. Тому при розв'язанні цієї проблеми неможливо ігнорувати зовнішні фактори. Однак питання зовнішньої співпраці у спільній боротьбі із сепаратизмом є питанням набагато складнішим ніж попередні. На сьогодні існують певні фактори, які можуть значно завадити країнам регіону та поза його межами активно співпрацювати в сфері боротьби із збройними сепаратистськими угрупованнями. Водночас є певні фактори які можуть покращити співпрацю між окремими країнами в цьому напрямку. Головною проблемою, яка може стати на заваді регіональній співпраці у боротьбі із сепаратизмом, є напружені відносини між країнами. Найпомітніше – взаємовідносини Індії та Пакистану: кожна сторона звинувачує іншу у підтримці терористів. При нинішніх відносинах між країнами потенційна співпраця у боротьбі із сепаратизмом майже неможлива. Країни не мають спільних компромісних точок, а треті сторони, окрім Китаю, не бажають активно залучатись в цей процес. Залучення позарегіональних гравців, не завжди дає потрібні результати. Індійська дипломатія намагається домогтися від США, Канади та європейських країн активнішої участі у боротьбі з екстремістською діяльністю діаспори (представників кашмірського та халістанського рухів). Втім, поки що їй вдалося досягти лише обмежених результатів у запровадженні односторонніх санкцій проти лідерів цих рухів [78].

У випадку Пакистану готовність позарегіональних гравців залучитися до антитерористичної й антисепаратистської діяльності дещо більша. Уряд країни тривалий час стикався з тиском КНР, який вимагав посилити охорону

об'єктів та покращити антитерористичні операції. Китай висловив бажання посилити співпрацю лише в серпні 2025 року. Наразі уряд та армія отримують обмежену підтримку від Китаю у вигляді фінансування та тренувань. Зі збільшенням кількості країн-інвесторів можливість підтримки антитерористичної діяльності уряду Пакистану може зрости. Зокрема, США через внесення БЛА до списку терористичних організацій, що пов'язують із американсько-пакистанською економічною угодою підписаною в липні 2025, може сприяти протистоянню сепаратизму в провінції в майбутньому [93].

Незважаючи на напруженість у регіоні, яка перешкоджає протистоянню сепаратизму, наразі та в майбутньому існують можливості налагодження співпраці в цьому напрямку. Насамперед це стосується співпраці з позарегіональними акторами. Спільні економічні інвестиції можуть сприяти більшій залученості країн-донорів до безпекових питань країн-реципієнтів. Ключовим може стати посилення обміну розвідувальною інформацією між країнами регіону та зовнішніми партнерами (США, ЄС, Китай). Спільні військові навчання та програми підготовки силовиків у межах ініціатив на кшталт "Золотої дружби" (Китай-Бангладеш) чи антитерористичних вправ (США-Пакистан) дозволяють підвищити оперативну готовність і координувати зусилля проти повстанських груп. Проте перспектива регіональної співпраці в цьому напрямку доволі обмежена. Так, зв'язки встановлені між країнами переживають турбулентність через зміни на міжнародній арені. Між країнами регіону майже не має домовленостей по протистоянню збройному сепаратизму, а Регіональна конвенція АРСПА (SAARC) про боротьбу з тероризмом підписана в 1987 році виявилась недієвою. Тому перегляд таких конвенцій, які би встановлювали правила невтручання в діяльність сепаратистських збройних груп, стало би мінімальним в співпраці в цьому напрямку [104].

Південна Азія має значний потенціал для ефективної протидії сепаратизму, оскільки уряди країн регіону володіють як історичним досвідом, так і необхідними інструментами, включаючи силові структури та підтримку

міжнародних партнерів. Однак для успішного протистояння сучасним викликам сепаратизму країни повинні адаптувати свої стратегії, враховуючи поточні реалії та попередній досвід. Завдяки реалізації цих заходів країни регіону зможуть зменшити напруженість у периферійних регіонах, одночасно зберігаючи суверенітет і територіальну цілісність.

ВИСНОВКИ

Сепаратизм в Південній Азії має глибоке коріння в історії регіону. Також це явище є одним із факторів динаміки міжрегіональних відносин на сьогодні та в подальшій перспективі. В цій роботі було досліджено розвиток сепаратизму в Південній Азії. Те, яке він розвивався історично, яке становище він має сьогодні, і яким воно буде в майбутньому.

Визначено, що сепаратизм є важливим фактором в розвитку світової та регіональної політики та є одним із чинників їх формування. Сепаратизм як явище в державній та міжнародній політиці є широко дослідженим та залишається актуальним. В академічному середовищі при дослідженні сепаратизму найбільша увага приділяється причинам його формуванню, категоризації, етапам його розвитку, взаємодії держави із сепаратистськими рухами та наслідкам, які впливають внутрішню та зовнішню політику держав. На підставі цього, дослідження сепаратизму залишається актуальним. Аналіз цього явища не лише дозволяє краще зрозуміти зовнішньополітичні процеси які відбуваються на регіональному рівні та їх вплив на глобальні процеси.

Визначено, що значення понятійно-категоріального апарату є визначальним аспектом в аналізі сепаратизму в країнах Південної Азії. Розуміння ключових аспектів політичних явищ які пов'язані із сепаратизмом в країнах Південної Азії є необхідною умовою для формування чіткого уявлення про історичну динаміку взаємовідносин між країнами регіону. Сформована термінологічна база створює міцне теоретичне підґрунтя для подальшого дослідження теми.

Встановлено, що країни регіону, попри наявність окремих унікальних культурних, політичних та економічних характеристик, демонструють спільні риси та особливості. Політичний устрій держав є схожим через спільне колоніальне минули проте рівень демократії, свободи слова, а також структура політичних еліт відрізняється. Держави є густонаселеними з

низьким середнім віком та високою народжуваністю, а також переважна кількість є поліетнічними. Економічно країни стоять на шляху розвитку, мають подібні стратегії розвитку, проте мають різні підходи до адміністрування. На підставі, свого географічного, геополітичного, економічного та політичного становища Південна Азія є важливим суб'єктом в дослідженні світової політики.

Доведено, що першочерговими причинами виникнення сепаратистських рухів в країнах Південної Азії були закладені за часів британської адміністрації та були посилені під час передачі влади до місцевих урядів. Відсутність інтеграції периферійних регіонів за часів британського адміністрування та подальші невдачі урядів країн Південної Азії в цьому напрямку, заклали міжетнічні та міжконфесійні конфлікти які і стали основою для сепаратистських рухів. Важливим фактором в поширенні сепаратистських рухів стали нестабільні відносини між країнами в середині регіону та поза його межами, що призвело до перетворення сепаратизму в країнах на інструмент зовнішньополітичного тиску.

Визначено, що сепаратизму продовжує лишатись важливим фактором у внутрішній політиці країн регіону та динаміці міжрегіональних відносин. На сьогодні ескалація в регіонах де в минулому відбувались масштабні заворушення, ситуація поступово стабілізується. Попри це в окремих країнах, особливо в Пакистані, питання сепаратизму є одним із найбільш ключових у порядку денному уряду країни. Загалом ситуація в цьому напрямку в країнах регіону залишається чутливою. Також сепаратизм продовжує впливати на міжрегіональні відносини.

Обґрунтовано, що розвиток сепаратизму несе за собою низку проблем які на пряму відображаються на регіоні. Сепаратизм на пряму впливає на внутрішню стабільність країн Південної Азії, також є однією з перешкод на шляху економічного розвитку. Його вплив на внутрішній стабільності держави, також поширюється на міжрегіональні відносини. Саме явища

сепаратизму в країнах регіону поширений через низку історичних причин та недоліків урядової політики.

Виявлено, що на основі сьогodнішніх тенденцій розвитку сепаратизму в регіоні, ймовірність широкомасштабної ескалації в провінціях які мали сепаратистські настрої в минулому або мають сьогodні, доволі низька. Це пов'язано із ослабленням окремих сепаратистських рухів та посиленням урядів, які мають досвід у протистоянні з ними. Не зважаючи на це в окремих штатах таких як Белуджистан і Джамму та Кашмір, досі існує ризик ескалації через активну діяльність озброєних груп, а також їх ключове значення в міжнародній політиці Південної Азії та прикордонних до неї регіонів.

Обґрунтовано, що країни Південної Азії мають широкі можливості для протистояння сепаратизму та інтеграції проблемних периферійних регіонів. Цей інструментарій включає широку низку державних політик та заходів які можуть послабити напругу в провінціях, а також нейтралізувати загрозу збройного опору з боку радикальних сепаратистських рухів. Ці заходи включають помірковане застосування сили, інтеграцію помірних політичних рухів, економічний розвиток та надання ширших прав на самоврядування, мають потенціал зменшити кількість непорозумінь між центральним та місцевим урядом. Окремі аспекти проблеми сепаратизму також можуть вирішитись через компроміси між країнами регіону, та через залучення зацікавлених поза регіональних акторів

Отже, під час написання магістерської роботи були досягнені усі поставлені завдання. В дослідженні були проаналізовані усі основні аспекти сепаратистських тенденцій в Південній Азії, їх динаміка та вплив на регіональну та світову політику.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Agreement on a Ceasefire between the Government of the Democratic Socialist Republic of Sri Lanka and the Liberation Tigers of Tamil Eelam. February 22 2002 – URL: <https://peacemaker.un.org/sites/default/files/document/files/2024/05/lk020222ceasefireagreementgovernment-liberationtigerstamileelam.pdf>
2. Anandpur Sahib Resolution. 17 October 1973. – URL: https://www.satp.org/satporgtp/countries/india/states/punjab/document/papers/anandpur_sahib_resolution.htm
3. Assam Accord. 15 August 1985 – URL: https://web.archive.org/web/20211225190628/https://assamaccord.assam.gov.in/sites/default/files/swf_utility_folder/departments/assamaccord_medhassu_in_oid_3/portlet/level_1/files/The%20Assam%20Accord%20-%20English.pdf
4. Bandaranaike–Chelvanayakam Pact. July 26 1957 – URL: <https://web.archive.org/web/20090715170040/http://www.peaceinsrilanka.org/negotiations/bc-pact>
5. Chittagong Hill Tracts Peace Accord. 5 December 2 1997 – URL: <https://peacemaker.un.org/sites/default/files/document/files/2024/05/bd971202chittagong20hill20tracts20peace20accord.pdf>
6. Constitution of the Islamic Republic of Pakistan 2018 – URL: <https://www.pakp.gov.pk/wp-content/uploads/2024/07/Constitution.pdf>
7. Establishment 7 of West Pakistan Act, 1955. October 14 1955 – URL: <https://nasirlawsite.com/laws/ewpa.htm>
8. Indian Independence Act, 1947. 18 July 1947. – URL: https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1947/30/pdfs/ukpga_19470030_en.pdf
9. Indian Independence Bill, 1947. 10 July 1947. – URL: <https://hansard.parliament.uk/commons/1947-07-10/debates/584499a6-8830-4426-be23-7215df06d57e/IndianIndependenceBill>
10. Indo-Sri Lanka Peace Accord. 29 July 1987. – URL: https://www.sangam.org/FB_HIST_DOCS/ISL%20Accord%20.htm

11. Ministry of Home Affairs North East Division. Major Initiatives and Peace Process in North Eastern Region. 2023. – URL: https://www.mha.gov.in/sites/default/files/2024-09/NE_MajorInitiativesPeaceProcess_10092024.pdf
12. Mizoram Peace Accord, 1986. June 30 1986 – URL: https://www.satp.org/satporgtp/countries/india/states/mizoram/documents/papers/mizoram_accord_1986.htm
13. The Constitution of India 2024 – URL: <https://cdnbbsr.s3waas.gov.in/s380537a945c7aaa788ccfcdf1b99b5d8f/uploads/2024/07/20240716890312078.pdf>
14. The Constitution of the Democratic Socialist Republic of Sri Lanka – URL: <https://www.parliament.lk/files/pdf/constitution.pdf>
15. The Constitution of the People’s Republic of Bangladesh – URL: <http://bdlaws.minlaw.gov.bd/act-367.html>
16. Борділовська О. А. Пуштунське питання в контексті пакистанських реалій: історія та сучасність. *Східний світ*, (1 (126), 2025. С. 5–22.– URL:
17. Борділовська О. А. Ідея Пакистану та витoki етської проблеми // IX Сходознавчі читання А. Кримського. Матеріали Всеукраїнської міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, *Інститут сходознавства ім. А. Ю. Кримського*, 2005. С. 99-101 – URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Skhodoznavchi_chytannia_A_Krymskohe/IX_Skhodoznavchi_chytannia.pdf?PHPSESSID=3irho78na9ff3en8mjvr6al0k5
18. Гелнер Е. Нації та націоналізм; Націоналізм: Пер. з англ. — Київ: Таксон, 2003. — 300 с.
19. Дівак В. В. Сепаратизм як феномен сучасної політики / В. В. Дівак. – Київ: *Логос*, 2010. – 223 с.
20. Касьянов Г. Теорії нації та націоналізму. Монографія – Київ: *Либідь*. 1999. 352 с. – URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DB>

N=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0002539

21. Курченко А. Внутрішній сепаратизм та глобальне майбутнє Індії. *ADAstra*. 16 May 2023 – URL: <https://adastra.org.ua/blog/vnutrishnij-separatizm-ta-globalne-majbutnye-indiyi>

22. Мяловицька Н. А. Автономія: поняття, принципи, класифікації // *Альманах права*. 2012. Вип. 3. С. 93–97. – URL: <https://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://nasplib.isoftware.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/4db69e6e-9d90-4f77-997f-40455a2b424d/content>

23. Рафальський І. Самовизначення та сепаратизм. Питання теорії. *ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України*. Випуск 4-5, 2014. С. 78-93 – URL: https://web.archive.org/web/20170102081748/http://www.ipiend.gov.ua/uploads/nz/nz_72_73/rafalskyi_samovyznachennia.pdf

24. Римаренко. С. Самовизначення особи, нації, держави. Київ: «Видавництво «Світогляд», 2008. 245 с. – URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/709586/1/S.%20Rymarenko%20book.pdf>

25. Слободенюк Д. В., Стан відносин між Індією та Україною в контексті російсько-української війни. *Стратегічні пріоритети європейської та світової політики: дипломатія, економіка, туризм : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з нагоди міжнародного дня багатосторонності і дипломатії в ім'я миру та з нагоди 50-річчя підписання Гельсінського заключного акту, (Харків 24 квітня 2025) ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу» ХНУ імені В. Н. Каразіна*. 2025, С. 145-148

26. Федун О., Шаран О. Визначення сепаратизму в науковому дискурсі. *Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини*. Випуск 48, 2020. С. 127-136 – URL: https://www.researchgate.net/publication/349228895_Definitions_of_Separatism_in_the_Scientific_Discourse

27. Філь Ю. С. Джамму і Кашмір: Моді поглинає мусульманську автономію. СВІТ МОВЧИТЬ // *Інформаційно-аналітичний бюлетень Інституту сходознавства ім. А. Ю. Кримського*, №1. 2021. С. 14-16.
28. Khan K., Ayub M. Impact of China Pakistan Economic Corridor (CPEC) on Indo-Pak Rivalary. *Qlantic Journal of Social Sciences and Humanities*, Vol. 4, No. 3. 2023. p. 235-243. – URL: <https://submissions.qlantic.com/index.php/qjssh/article/view/93/131>
29. Ahsan I. India's Strategies against Separatism in Assam, Punjab, and Kashmir, 1984–1994. *Cornell University Press*, 2017. p. 83-124. – URL: https://muse.jhu.edu/pub/255/oa_monograph/chapter/2380165/pdf
30. Akhtar, N. Ethnic Conflict, Politics and Pakistan's Security Dilemma: What Went Wrong. *Global Strategic & Securities Studies*, Vol. 7, No. 2, 2022, p. 41–52 – URL: https://www.researchgate.net/publication/363905119_Ethnic_Conflict_Politics_and_Pakistan's_Security_Dilemma_What_Went_Wrong
31. Ali I. The Balochistan Problem. *Pakistan Horizon*, Vol. 58, No. 2. 2005, p. 41-62 – URL: <https://www.jstor.org/stable/41394092?>
32. Ambrosio T. "irredentism". In Badie, Bertrand; Berg-Schlosser, Dirk; Morlino, *International Encyclopedia of Political Science*. 2011. p. 1346–1348.
33. Balochistan Liberation Army: Pakistan's Persistent Challenge. *The New York Times*. 12 March 2025. – URL: <https://www.nytimes.com/2025/03/12/world/asia/balochistan-liberation-army-pakistan.html>
34. Bangladesh: MRG condemns renewed violence and hate speech against indigenous peoples. *Minority Rights Group*, 24 September 2024 – URL: <https://minorityrights.org/bangladesh-mrg-condemns-renewed-violence-and-hate-speech-against-indigenous-peoples/>
35. Barбора S. Ethnic Politics and Land Use: Genesis of Conflicts in India's North-East. *Economic and Political Weekly*, Vol. 37 No. 13, 2002, p. 1285-1292. – URL:

https://www.researchgate.net/publication/262122415_Ethnic_Politics_and_Land_Use_Genesis_of_Conflicts_in_India's_North-East

36. Basit A. Implications of ISKP's Declaration of War Against the Baloch Liberation Army, *The Diplomat*, 25 July 2025 – URL: <https://thediplomat.com/2025/07/implications-of-iskps-declaration-of-war-against-the-baloch-liberation-army/>

37. Belmekki B. Muslim Separatism in Post-Revolt India: A British Game of "Divide et Impera"?. *Nuova Serie*, Vol. 94, No. 1 2014, p. 113-124 – URL: <https://www.jstor.org/stable/44280740?>

38. Bhattacharyya R. Why India's Northeast Frontier is More Vulnerable Than Its Western Border with Pakistan. *The Diplomat* 12 May 2025 – URL: <https://thediplomat.com/2025/05/why-indias-northeast-frontier-is-more-vulnerable-than-its-western-border-with-pakistan/>

39. Bilal A. Pakistan's Balochistan Crisis and India's Defensive Offense. *Small Wars Journal*, 05 May 2025 – URL: <https://smallwarsjournal.com/2025/05/02/pakistans-balochistan-crisis-and-indias-defensive-offense/>

40. Brown D. From Peripheral Communities to Ethnic Nations: Separatism in Southeast Asia. *Pacific Affairs*, Vol. 61, No. 1, 1988. p. 51-77 <https://www.jstor.org/stable/2758072?>

41. Bukhari F. At least 20 feared killed in militant attack on tourists in Indian Kashmir, security sources say. *Reuters* 23 April 2025 – URL: <https://www.reuters.com/world/india/one-killed-seven-injured-militant-attack-india-s-kashmir-india-today-tv-says-2025-04-22/#>

42. Burri T., Thürer T. Self-Determination. *Oxford Public International Law*, 2006 – URL: <https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e873>

43. Butt A. I. Secession and Security: Explaining State Strategy against Separatists. *Cornell Studies in Security Affairs*. London: *Cornell University Press*, 2017 p. 309 – URL: <https://www.jstor.org/stable/10.7591/j.ctt1w0d9w9>
44. Census of India, 1941. Vol. 1, India, 1941. p. 97–101. – URL: <https://www.jstor.org/stable/saoa.crl.28215532?seq=2>
45. Centre, Assam govt ink peace deal with militant group ULFA. *The Economic Times*. 29 December 2023 – URL: <https://economictimes.indiatimes.com/news/defence/centre-assam-govt-ink-peace-deal-with-militant-group-ulfa/articleshow/106382536.cms>
46. Chima J. S. Ethnic Subnationalist Insurgencies in South Asia: Identities, Interests and Challenges to State Authority. New York: *Routledge*, 2015. 197 p.
47. Cong mocked Bodo Accord, but it brought peace, development to BTR: Shah. *The Federal*, 16 March 2025 – URL: <https://thefederal.com/category/news/cong-mocked-bodo-accord-but-it-brought-peace-development-to-btr-shah-176786#>
48. Connor W. The Politics of Ethnonationalism, *Journal of International Affairs*. Vol. 27, No. 1, 1973. p. 1-21
https://www.jstor.org/stable/24356606?read-now=1#page_scan_tab_contents /
<https://www.jstor.org/stable/j.ctv39x5s6>
49. Country policy and information note: Tamil separatism, Sri Lanka. 2 September 2025 – URL: <https://www.gov.uk/government/publications/sri-lanka-country-policy-and-information-notes/country-policy-and-information-note-tamil-separatism-sri-lanka-august-2025-accessible>
50. Dar Y. Sindhudesh: Pakistan's New Headache? Why Sindhis Want to Secede from Pakistan & Create a Separate Country. *EurAsian Times*. 27 January 2021. – URL: <https://www.eurasiantimes.com/sindhudesh-pakistans-new-headache-why-sindhis-want-to-secede-from-pakistan-create-a-separate-country/>

51. Debates R. Ethnic reconciliation in Sri Lanka: Another missed opportunity. *Observer Research Foundation*, 9 June 2023 – URL: <https://www.orfonline.org/english/expert-speak/ethnic-reconciliation-in-sri-lanka#>
52. DeVotta N. The Liberation Tigers of Tamil Eelam and the Lost Quest for Separatism in Sri Lanka. *Asian Survey*, Vol. 49, No. 6. 2009. p. 1021-1040. – URL: <https://www.jstor.org/stable/10.1525/as.2009.49.6.1021>
53. Ethnicity, Ideology and Religion: Separatist movements in India's Northeast. *Asia-Pacific Center for Security Studies*. 2004. p. 219-244. – URL: <https://dkiapcss.edu/wp-content/uploads/2010/PDFs/Edited%20Volumes/ReligiousRadicalism//PagesfromReligiousRadicalismandSecurityinSouthAsiach10.pdf>
54. Fox. J In the Name of God and Nation: The Overlapping Influence of Separatism and Religion on Ethnic Conflict. *Social Identities*, Vol 8, No 3, 2002. p. 439-455
https://www.researchgate.net/publication/248991203_In_the_Name_of_God_and_Nation_The_Overlapping_Influence_of_Separatism_and_Religion_on_Ethnic_Conflict
55. Fisch J. A History of the Self-Determination of Peoples: The Domestication of an Illusion. New York: *Cambridge University Press*, 2015. p. 339 – URL: https://books.google.com.ua/books?id=PETjCgAAQBAJ&pg=PA91&hl=uk&source=gbgbs_toc_r&cad=2#v=onepage&q&f=false
56. Franklin M., Hundley L., Torrey M., Agranovich D., Dvilyanski M., Adversarial Threat Report. *Meta*, 2024 – URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://md.teyit.org/file/meta-threat-report.pdf>
57. Gul A. UN sounds alarm over Pakistan's new Afghan deportation plans. *Voice of America*, 05 February 2025 – URL: <https://www.voanews.com/a/un-sounds-alarm-over-pakistan-s-new-afghan-deportation-plans/7964352.html>

58. Hale H. *The Foundations of Ethnic Politics Separatism of States and Nations in Eurasia and the World*. New York: *Cambridge University Press*, 2008. 178 p. – URL: <chrome-extension://efaidnbnmnnibpcajpcgclclefindmkaj/http://ndl.ethernet.edu.et/bitstream/123456789/29157/1/17.pdf.pdf>
59. Haque M. Kashmir to remain a thorn in the side of India–Pakistan relations. *East Asia forum* 20 September 2024 – URL: <https://eastasiaforum.org/2024/09/20/kashmir-to-remain-a-thorn-in-the-side-of-india-pakistan-relations/>
60. Hassanin S., How Serious Is Pakistan's 'Internal Meltdown'? *NDTV*, 17 May 2025 – URL: <https://www.ndtv.com/opinion/how-serious-is-pakistans-internal-meltdown-7941607>
61. Hechter M. *Containing Nationalism*. New York: *Oxford University Press*, 2000. 255 p. – URL: [containing-nationalism-0198297424-9780198297420_compress.pdf](#)
62. Horowitz, D. L. Patterns of ethnic separatism. *Comparative Studies in Society and History*, vol. 23, Iss. 2, 1981, p. 165–195. – URL: https://www.jstor.org/stable/178732?read-now=1&seq=3#page_scan_tab_contents
63. Islam S. S. The Insurgency movement in the Chittagong Hill Tracts of Bangladesh: internal and external dimensions. *Journal of Third World Studies* Vol. 20, No. 2, 2003 p. 137-160 – URL: https://www.jstor.org/stable/45194171?read-now=1&seq=1#page_scan_tab_contents
64. Khan A. BLA among main perpetrators of terror in 2024. *Dawn*, 2 January – URL: <https://www.dawn.com/news/1882568>
65. Khan G. Politics of Federalism and Nationalism: Causes of Separatism - The Case of East Pakistan (1947-1971). *Pakistan Journal of Social Research* Vol. 5, No. 2, 2023. p. 282-292. – URL: https://www.researchgate.net/publication/370521443_POLITICS_OF_FEDERALI

SM_AND_NATIONALISM_CAUSES_SEPARATISM_THE_CASE_OF_EAST_PAKISTAN_1947-1971

66. Kumar V. From food bowl to debt trap: Study flags Punjab's alarming economic decline. *Times of India*, 10 July 2025 – URL: <https://timesofindia.indiatimes.com/city/chandigarh/from-food-bowl-to-debt-trap-study-flags-punjab-alarms-economic-decline/articleshow/122349963.cms>

67. Kumar. P Chittagong Hill Tracts: Does it Threaten Stability in Bangladesh? *LSE*, 28 October 2024 – URL: <https://blogs.lse.ac.uk/southasia/2024/10/28/chittagong-hill-tracts-does-it-threaten-stability-in-bangladesh/>

68. Lawoti M. Separatism in South Asia: Lessons for Nepal. *The Himalayan Times*. Aug. 7, 2007 – URL: <https://thehimalayantimes.com/opinion/separatism-in-south-asia-lessons-for-nepal>

69. Malji A. India and Sri Lanka: Subnational Diplomatic Dynamics. *9dashline*, 3 September 2021 – URL: <https://www.9dashline.com/article/india-and-sri-lanka-subnational-diplomatic-dynamics>

70. Miller D. Secession and the Principle of Nationality. *Canadian Journal of Philosophy Supplementary* Vol. 22, 1996. p. 261 – 282

71. Moran J., Jadoon A., Tahir S. From Jihad to Jirga: How the TTP Is Rebranding Itself as Defender of the Pashtun Nation. *The Diplomat*, 20 August 2025 – URL: <https://thediplomat.com/2025/08/from-jihad-to-jirga-how-the-ttp-is-rebranding-itself-as-defender-of-the-pashtun-nation/>

72. Morris L. Is China Backing Indian Insurgents? *The Diplomat*, 22 March, 2011 – URL: <https://thediplomat.com/2011/03/is-china-backing-indian-insurgents/>

73. Mukherjee G. India's high-tech war on terror: cyber intelligence, AI, and the Modi doctrine. *The Economic Times*, 11 April 2025 – URL:

<https://cio.economictimes.indiatimes.com/news/corporate-news/indias-high-tech-war-on-terror-cyber-intelligence-ai-and-the-modi-doctrine/120201327/>

74. Mukherjee M. Water Wars, Nationalism, and Battle For Sindhudesh: What's Behind Sindh's Fury? Inside Southern Pakistan Province's Revolt Against Islamabad. *Republic* 22 May 2025 – URL: <https://www.republicworld.com/world-news/sindh-vs-pakistan-sindh-protest-sindh-indus-river-canal-project-sindh-water-crisis-water-wars-nationalism-and-battle-for-sindhudesh-whats-behind-sindhs-fury-inside-southern-pakistan-provinces-revolt-against-islamabad>

75. Noraiee H. The Baloch Nationalism in Pakistan: Articulation of the Ethnic Separatism after the End of the Cold War. *Journal of Eurasian Studies* Vol. 11 No 2, 2020. p. 1-14 – URL: https://www.researchgate.net/publication/339060171_The_Baloch_nationalism_in_Pakistan_Articulation_of_the_ethnic_separatism_after_the_end_of_the_Cold_War

76. Oberoi S. S. Ethnic Separatism and Insurgency in Kashmir. *Asia-Pacific Center for Security Studies*. 2004. p. 171-192.

77. Ollapally. D. M. The politics of extremism in South Asia. *Washington DC: Cambridge University Press*, 2008 256 p.

78. Pande A., Haqqani H., Fair C. C. Pakistan's Destabilization Playbook: Khalistan Separatist Activism Within the US. *Hudson Institute*. 14 September 2021 – URL: <https://www.hudson.org/foreign-policy/pakistan-s-destabilization-playbook-khalistan-separatist-activism-within-the-us/>

79. Pandya P., Shah Z. Militants thrive amid political instability in Pakistan. *ACLEDA*, 12 December 2024 – URL: <https://acleddata.com/report/militants-thrive-amid-political-instability-pakistan/>

80. Patel S., Shahzad A. Pakistan vows retaliation after Indian strike over tourist deaths. *Reuters*, 7 May 2025 – URL:

<https://www.reuters.com/world/asia-pacific/multiple-loud-explosions-heard-pakistani-kashmir-reuters-witness-2025-05-06/>

81. Patel M. Why separatist politics has plagued Pakistan since its inception. *Indian Express*, 21 January 2023. – URL: <https://indianexpress.com/article/research/why-separatist-politics-has-plagued-pakistan-since-its-inception-8389691/>

82. Pavković A. Secession: a much contested concept' in Territorial Separatism in Global Politics. London: *Routledge*, 2015. p. 15-29. – URL: <https://networks.h-net.org/node/3911/discussions/90459/secessionism-and-separatism-monthly-series-secession-and>

83. Ramachandran S. Bangladesh-India Relations Caught in a Downward Spiral. *The Diplomat*, 4 Decemer 2024 – URL: <https://thediplomat.com/2024/12/bangladesh-india-relations-caught-in-a-downward-spiral/>

84. Rejwan K. Arakan Army: A Threat to Bangladesh's National Security? *Geopolitical Monitor*, 12 June 2025 – URL: <https://www.geopoliticalmonitor.com/arakan-army-a-threat-to-bangladeshs-national-security/>

85. Robinson F. The British Empire and Muslim Identity in South Asia. *Transactions of the Royal Historical Society*, Vol. 8, 1998. p. 271-289 – URL: <https://www.jstor.org/stable/3679298>

86. Sakib N., Shahid R. How South Asia's 'swing states' navigate India-Pakistan tensions. *Atlantic Council*, 15 May 2025 – URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/how-south-asias-swing-states-navigate-india-pakistan-tensions/>

87. Salman M. Balochistan: CPEC, Anti-China Sentiment and the Way Ahead. *LSE*, 19 May 2025 – URL: <https://blogs.lse.ac.uk/southasia/2025/05/19/balochistan-cpec-anti-china-sentiment-and-the-way-ahead/>

88. Samanta S. The Final Transfer of Power in India, 1937-1947: A Closer Look. Arkansas: *University of Arkansas*. 2011. 142 p. – URL: <https://scholarworks.uark.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1257&context=etd>
89. Sarkar J. Foreign Economic Investment Kills Independence Hopes in Balochistan, *Lawfare*, 1 June 2025 – URL: <https://www.lawfaremedia.org/article/foreign-economic-investment-kills-independence-hopes-in-balochistan>
90. Senanayake D. Sri Lanka's Flawed Path to Independence. *The Diplomat*. 04 February 2023. – URL: <https://thediplomat.com/2023/02/sri-lankas-flawed-path-to-independence/>
91. Stein B., Arnold D., A History of India. Hoboken: John Wiley & Sons. 2010. 480 p. URL: https://books.google.com.ua/books?id=QY4zdTDwMAQC&pg=PA105&redir_esc
92. Talbot, I. Legacies of the Partition for India and Pakistan. *Politeja*, No. 59, 2019. p. 7-25 – URL: https://www.jstor.org/stable/26916350?read-now=1&seq=14#page_scan_tab_contents
93. US puts Balochistan armed group in Pakistan on 'foreign terrorist' list. *Al Jazeera*, 11 August 2025 – URL: <https://www.aljazeera.com/news/2025/8/11/us-puts-balochistan-armed-group-in-pakistan-on-foreign-terrorist-list>
94. Verma A., Baloch I., Valle R. The Baloch Insurgency in Pakistan: Evolution, Tactics, and Regional Security Implications. *CTC Sentinel*, Vol. 18, Iss. 4, 2025. p. 27-36 – URL: <https://ctc.westpoint.edu/the-baloch-insurgency-in-pakistan-evolution-tactics-and-regional-security-implications/>
95. Watch: Sikhs attack Indian consulate in San Francisco, raise Khalistani flag to protest against crackdown on Amritpal Singh. *Free Press Journal*. 20 March 2023. – URL:

<https://www.freepressjournal.in/world/watch-sikhs-attack-indian-consulate-in-san-francisco-raise-khalistani-flag-to-protest-against-crackdown-on-amritpal-singh1>

96. Bangladesh National Portal – URL:
<https://bangladesh.gov.bd/index.php?Itemid=137&lang=en>

97. Government of India. Офіційний веб-сайт – URL:
<https://www.india.gov.in/content/history>

98. Government of Pakistan. Офіційний веб-сайт – URL:
<https://www.pbs.gov.pk/>

99. Government of Sri Lanka. Офіційний веб-сайт – URL:
<https://www.gov.lk/sri-lanka/country-overview?>

100. International Institute for Management Development. Офіційний веб-сайт. – URL:
<https://www.imd.org/centers/wcc/world-competitiveness-center/rankings/world-competitiveness-ranking/rankings/wcr-rankings/>

101. International monetary fund. Офіційний веб-сайт – URL:
<https://www.imf.org/en/Home>

102. Our World in Data. Офіційний веб-сайт – URL:
<https://ourworldindata.org/grapher/democracy-index-eiu?>

103. Portulans Institute. Офіційний веб-сайт. – URL:
<https://networkreadinessindex.org/countries/>

104. South Asian Association for Regional Cooperation Офіційний веб-сайт – URL: <https://www.saarc-sec.org/>

105. The Heritage Foundation. Офіційний веб-сайт. – URL:
<https://www.heritage.org/index/pages/all-country-scores>

106. The Observatory of Economic Complexity. Офіційний веб-сайт – URL: <https://oec.world/en>

107. Trading economics. Офіційний веб-сайт – URL:
<https://tradingeconomics.com/>

108. Transparency international. Офіційний веб-сайт – URL:
<https://www.transparency.org/en/cpi/2023>

109. United Nations. Офіційний веб-сайт. – URL:
<http://www.un.org/en/index.html>.

110. World Bank. Офіційний веб-сайт – URL:
<https://www.worldbank.org/en/home>

111. World Population Review. Офіційний веб-сайт. – URL:
<https://worldpopulationreview.com/country-rankings/legatum-prosperity-index>

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Рис. А.1 Сучасна мапа Південної Азії

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Кафедра світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу

ВІДГУК НАУКОВОГО КЕРІВНИКА

на кваліфікаційну магістерську роботу студента спеціальності
291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
Слободенюка Дмитра Віталійовича
на тему: «Проблема сепаратизму та його вплив на міжнародні
відносини в Південній Азії»

29. 11. 2025

Слободенюк Дмитро Віталійович вчасно підійшов до написання кваліфікаційної магістерської роботи, постійно відвідував консультації за кафедрою, уважно дослухався до порад керівника, виявив себе як старанний студент вищої освіти, який має схильність до наукового пошуку. Слободенюк

В. обрав об'єктом свого дослідження актуальну тему – сепаратистські тенденції в Південній Азії та їх вплив на регіональну безпеку.

Під час роботи над темою автор опрацював великий обсяг джерел, різноманітної наукової літератури та монографічного матеріалу з даної тематики, що дало можливість розкрити теоретико-методологічні основи і джерельну базу дослідження, проаналізувати причини, історію розвитку, сучасний стан та специфіку сепаратизму в Південній Азії. Як слушно зазначає автор, проблеми сепаратизму в регіоні тут мають історичні корені, посилені колоніальним впливом, нерівномірним економічним розвитком, міжетнічним напруженням.

Розглядаючи в третьому розділі перспективи розвитку сепаратизму в Південній Азії Слободенюк Д. В. зазначає, що «попри тенденцію на зниження пружини між центром та областями з високим рівнем сепаратистських настроїв, проблема досі є чутливою точкою для країн регіону» (с. 50), а найефективнішими заходами у боротьбі проти сепаратизму вважає «умірене застосування сили, інтеграцію помірних політичних рухів, економічний розвиток та надання ширших прав на самоврядування» (с. 72).

Зміст роботи, як і її оформлення, не викликають суттєвих зауважень. Матеріал в роботі викладено з дотриманням внутрішньої логіки, між розділами існує логічний взаємозв'язок. Мету дослідження було досягнуто, завдання, які поставлено на початку роботи, розв'язано в повній мірі.

Результати та висновки дослідження є обґрунтованими, спираються на достовірний фактичний матеріал, мають практичну спрямованість.

Вважаємо, що є всі підстави рекомендувати магістерську роботу Слободенюка Д. В. до захисту в Державній екзаменаційній комісії.

Науковий керівник :
доктор історичних наук,
професор

Лиман С. І.

Харківський національний
Університет імені В. Н. Каразіна
м. Харків, пл. Свободи, 6
28 листопада 2025 року

Екзаменаційній комісії із захисту
магістерських робіт спеціальності
291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні
студії»

ЗОВНІШНЯ РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну магістерську роботу студента спеціальності
291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Слободенюка Дмитра Віталійовича

на тему: «Проблема сепаратизму та його вплив на міжнародні відносини в
Південній Азії»

На сучасному етапі вогнища етнічних конфліктів та сепаратизму існують в різних регіонах світу. Деструктивний потенціал дезінтеграції народів, які довгий час існували в рамках єдиної державності, дають підстави вважати, що міжетнічні конфлікти та сепаратизм виходять за рамки не тільки національної, а й регіональної безпеки. В цьому сенсі Південно-азійський регіон є одним з найактивніших в плані розгортання сепаратизму. Дослідженню проблеми сепаратизму та його вплив на міжнародні відносини в Південній Азії й присвячена кваліфікаційна магістерська робота Д. В. Слободенюка.

Тема магістерської роботи, обрана автором, заслуговує на схвалення, а її актуальність не викликає сумніву. Робота цікава й своєчасна, оскільки Південна Азія, характеризується високим рівнем соціокультурної різноманітності, що часто стає причиною внутрішніх конфліктів, а проблеми сепаратизму тут мають глибокі історичні корені, посилені колоніальним минулим.

Магістерська робота має чітко побудовану структуру і в повній мірі відповідає змісту. Матеріал в роботі викладено з дотриманням внутрішньої логіки, між розділами існує логічний взаємозв'язок.

Автор опрацював великий обсяг періодичної наукової літератури та монографічного матеріалу з даної тематики, що дало можливість розкрити методологічні основи та джерельну базу дослідження, проаналізувати особливості сепаратизму в Південній Азії, його історію та сучасний стан, перспективи розвитку сепаратистських настроїв в регіоні та можливості протистояння сепаратистським рухам в державах Південної Азії. В роботі надано авторські рекомендації для протидії сепаратистським рухам в регіоні.

Робота не містить істотних недоліків, а сам Д. В. Слободенюк може бути допущений до захисту та заслуговує на оцінку «відмінно» (дев'яносто).

Рецензент:

Доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри міжнародних відносин,
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

Солових В. П.